

Ára: 28,— Ft

ISKOLASZÁMÍTÓGÉP

**Utassy Sándor
Mersich Ivánné
Székely János**

**HT-1080 Z
kezdőknek
I.**

**TUDOMÁNSZERVEZÉSI
ÉS INFORMATIKAI INTÉZET
Budapest, 1984.**

UTASSY SÁNDOR
MERSICH IVÁNNÉ - SZÉKELY JÁNOS

HT-1080Z KEZDŐKNEK

I.

TUDOMÁNSZERVEZÉSI ÉS INFORMATIKAI INTÉZET
BUDAPEST, 1984.

Az ISKOLASZÁMITÓGÉP sorozat második kötete:
HT-1080Z kezdőknek.
Készítették a Kandó Kálmán Villamosipari Műszaki Főiskola tanárai.

Sorozatszerkesztő: Zsáry Piroska

Szerkesztő: Utassy Sándor

Szerzők:

1. fejezet: Székely János
2. fejezet: Mersich Ivánné
3. fejezet: Utassy Sándor

E L Ő S Z Ó

A Számítástechnikai Tárcaközi Bizottság által 1979. július 29-én elfogadott ajánlás értelmében a középfokú oktatási intézményekben általánossá kell tenni a számítástechnika és a számítástechnika alkalmazásának oktatását. Cél, hogy 1990-ben már ne végezzen olyan középiskolai tanuló, aki nem kapott számítástechnikai képzést.

"Iskolaszámítógép" című sorozatunkkal az oktatást szolgáló mikroszámítógépek alkalmazásának elsajátítását szeretnénk elősegíteni. A sorozat a már használatban lévő számítógépek megismeréséhez kíván segítséget nyújtani, első kötetünk az ABC-80 számítógéphez, jelen kötetünk pedig a HT-1080Z számítógéphez.

Budapest, 1984. május

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	11
1.1. A gép jellemzői	11
1.2. Kezelési leírás	12
1.2.1. Bekapcsolás	12
1.2.2. Formátum választás	13
1.2.3. Billentyűzet, nagybetűk, kis- betűk, villogó kurzor	13
1.2.4. Beépített kazettás magnetofon, programok betöltése, felvétele	16
1.2.5. Rendszer RESET	22
1.3. Parancs és utasítás üzemmód	22
1.4. Parancsok	23
1.4.1. CLOAD	23
1.4.2. RUN	24
1.4.3. LIST	25
1.4.4. CSAVE	25
1.5. Utasítások	26
1.5.1. PRINT	26
1.5.2. INPUT	29
1.5.3. LET	31
1.5.4. GOTO	31
1.5.5. STOP	33
1.5.6. END	34
2. PROGRAMOZÁS	
2.1. A program felépítése	35
2.2. Adattípusok, változók	38

2.2.1. Adatok deklarációja	39
2.2.2. Változók dimenzionálása	41
2.3. Belső aritmetikai függvények	42
2.4. Vezérlésátadó utasítások	43
2.4.1. Feltétel nélküli vezérlésátadás	44
2.4.2. Feltételes vezérlésátadás	44
2.4.3. Többirányú elágaztatás	46
2.4.4. Szubrutin hívás	47
2.5. Ciklusok	48
2.5.1. Ciklusképzés feltételes vezérlésátadással	48
2.5.2. Ciklusképző utasítások	48
2.5.3. Többszörös ciklusok /tömbök kezelése/	50
2.6. Karakterfüzerek /stringek/ kezelése	51
2.6.1. Hozzárendelés, összehasonlítás, összekapcsolás	52
2.6.2. Füzekre vonatkozó függvények	53
2.7. Értékkadás	54
2.7.1. Belső értékkadás	54
2.7.2. Külső értékkadás	57
2.8. A PRINT utasítás alkalmazásai	58
2.8.1. PRINT# mutató, tételsor	59
2.8.2. PRINT TAB /kifejezés/	59
2.8.3. PRINT USING karakteres kifejezés, nyomtatási lista	60
2.9. Adat file-ok kezelése programból	63
2.9.1. Adatok felírása kazettára	63
2.9.2. Adatok betöltése kazettáról	64
2.10. Képernyő grafika	64
2.11. Egyéb lehetőségek	66

3. EGYÉB FUNKCIÓK	67
3.1. Parancsok	67
3.1.1. AUTO sorszám, növekmény	67
3.1.2. CLEAR n	68
3.1.3. CLOAD # - egység száma, "file neve"	68
3.1.4. CLOAD ?	69
3.1.5. CONT	69
3.1.6. CSAVE # - egység száma, "file neve"	69
3.1.7. DELETE sorszám -sorszám	70
3.1.8. EDIT sorszám	70
3.1.9. LIST sorszám - sorszám	70
3.1.10.LLIST sorszám - sorszám	71
3.1.11.NEW	71
3.1.12.RE sorszám, növekmény	71
3.1.13.RUN sorszám	72
3.1.14.SYSTEM.	72
3.1.15.TRON.	73
3.1.16.TROFF	73
3.1.17.SHIFT ☐ P	73
3.2. Editálás /szövegszerkesztés/	74
3.2.1. A kurzor pozicionálása	76
3.2.2. Kiíratás	78
3.2.3. Törlési funkciók	79
3.2.4. Módosítások törlése	80
3.2.5. Visszatérés parancs üzemmódba	80
3.2.6. Beszúrás, kiegészítés	81
3.2.7. Karakterek kicserélése	83
3.3. Hangeffektusok programozása	84
3.3.1. Hangmagasság beállítása	84
3.3.2. Hangcsatornák és zajgenerátor engedélyezése	87

3.3.3. Hangerősség beállítása	88
3.4. Hibaüzenetek	90

1. BEVEZETÉS

1.1. A gép jellemzői

A HT-1080Z School-Computer - iskola-számítógép, vagy más néven személyi számítógép - egy központi egységből és ehhez közvetlenül, vagy bővítőn keresztül csatlakoztatható különböző egységekből áll. A központi egység - a számítógép -, amely 220V, 50Hz tápfeszültséggel működik, és 25 W fogyasztásu, tartalmazza a működtetéshez szükséges billentyűzetet, kapcsolókat és az adattárolásra egy beépített kazettás magnetofont. A központi egységhez közvetlenül csatlakoztatható display, amely lehet monitor, vagy szabványos TV készülék. A TV készüléknél a csatlakozó dugaszt a VHF bemenethez csatlakoztatjuk /75Ω-os lezárás/ és a készülék az OIRT 2. csatornán működtethető. A központi egységhez közvetlenül csatlakoztatható egy második, külső kazettás magnetofon is. Bővítőn keresztül különböző célok megvalósítására egyéb egységek is csatlakoztathatók, mint pl. a nyomtató, floppy disk, stb.

A központi egységben található programozható hanggenerátor és hangszóró lehetőséget nyújt arra, hogy a programot hangeffektusokkal is kiegészítsük.

A tárolási kapacitás 16 Kbyte. 1 Kbyte = 2^{10} byte = 1024 byte, 1 byte egy 8 bites egységet jelent, egy bit pedig egyetlen bináris /kettes/ számjegy helyét jelenti.

1.2. Kezelési leírás

Ebben a fejezetben a központi egység kezelésével foglalkozunk; nem térünk ki a hozzá csatlakoztatható különböző egységek kezelésére.

1.2.1. Bekapcsolás

A bekapcsolás a központi egység hátoldalán jobboldalt elhelyezkedő hálózati kapcsolóval történik. A bekapcsolt állapotot a billentyűzet felett baloldalon elhelyezkedő POWER feliratu piros LED /világító dióda/ jelzi.

Ügyelni kell arra, hogy a bekapcsolás sorrendje olyan legyen, hogy először a központi egységhez csatlakoztatott TV készüléket és utána a számítógépet kapcsoljuk be. A bekapcsolás után a képernyő bal felső sarkában

READY?-

felirat jelenik meg. A kérdőjel utáni kis vonal a kurzor /cursor/, az a jel, amelyet a számítógép minden beírt karakter /betű, számjegy vagy jel/ mögé kiír. Ezután megnyomjuk a **NEW LINE** feliratu gombot, erre a képernyő bal alsó sarkában

READY

>_

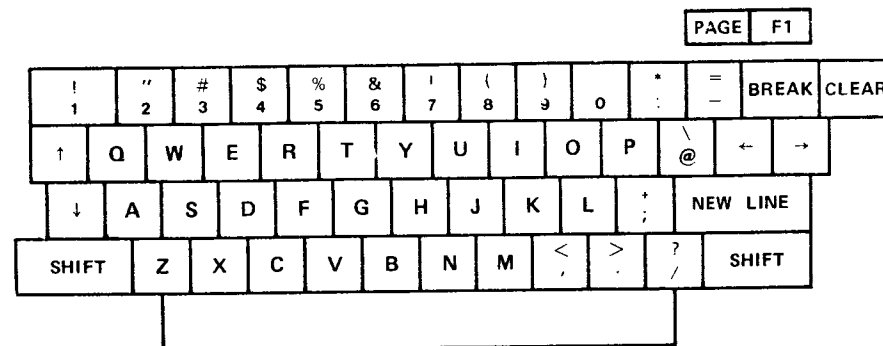
jelenik meg. A gép most PARANCS üzemmódban van, a kívánt működéshez szükséges parancsok, utasítások bebillentyűzhetők. Amennyiben a gépet bármely okból kikapcsoljuk, legalább 15 másodpercet várni kell az újbóli bekapcsolással!

1.2.2. Formátum választás

A számítógép két kijelzési formátum választását teszi lehetővé; soronként 64, vagy 32 karakter. A 32 karakteres formátum esetén megvastagítottabbak és világosabbak a karakterek. Ez különösen TV készülék használata esetén előnyös. A soronként 64 karakteres kijelzési formátum a készülék hátoldalán levő **VIDEO CUT** gomb kiugrasztott helyzetében, míg a soronként 32 karakteres kijelzési formátum a **VIDEO CUT** gomb benyomott állapotában jön létre. Az utóbbi esetben a billentyűzet felett elhelyezkedő **PAGE** lapváltató gomb benyomása, ill. kiugrasztott helyzete szerint a teljes szöveg jobbo-, vagy baloldali része látható a képernyőn.

1.2.3. Billentyűzet, nagybetűk, kisbetűk, villogó kurzor

A billentyűzet segítségével teremtünk kapcsolatot a géppel, parancsot, utasítást adunk, adatokat írunk be.

A billentyűzet a rajta levő betűk, jelek beírására szolgál. Egyes billentyűk speciális funkciókkal bírnak. Vizsgáljuk meg a legfontosabbakat:

BREAK

Megszakítja az éppen futó programot és a gép visszatér parancs üzemmódba.

NEW LINE

A parancs, utasítás, adat sorát lezárja.

←

Törli az utoljára beírt karaktert.

↑

Megjelenít egy [jelet, amely a rendszer által használt exponens jel.

↓

A kurzort a következő sor elejére ugrotja.

→

A kurzort 8 betűközzel jobbra mozgatja /tabulátor funkció/.

SHIFT →

Együttes megnyomás - valójában előbb az első /SHIFT/, majd azt nyomva tartva a második /→/ billentyű lenyomása - esetén szóköz beszúrás; ekkor a karakterek közé, melyeket ezután írunk be, automatikusan szóköz iktatódik be. /Ugyanez történik akkor is, ha a PRINT CHR\$(23) parancsot billentyűzzük be./ Az alapállapot a NEW vagy CLS parancsok bebillentyűzésével áll vissza.

SHIFT ←

Együttes megnyomása sortörlést eredményez.

SZÓKÖZ

A billentyűzet legalsó sorában lévő hosszú billentyű a SPACE - szóköz - billentyű. Minden lenyomásakor a gép

a kurzort egy pozícióval jobbra mozgatja.

A billentyűzet egyéb funkcióiról, így a **CLEAR** billentyű szerepéről a későbbiek során beszélünk. Alapállapotban a billentyűzet csak nagybetűk beírására alkalmas. Lehetőség van azonban kisbetűk használatára is. Ehhez az ugynevezett BASIC bővítésre van szükség, amely a kisbetűk használata mellett egyéb lehetőségeket is nyújt /pl. villogó kurzor, karakter bevitel automatikus ismétlése stb./. A BASIC bővítés használatbavétele a

READY

>_

megjelenítés után, tehát parancs üzemmódban végezhető, a következő módon:

Billentyűzzük be a SYSTEM szót és nyomjuk meg a **NEW LINE** billentyűt, ekkor a gép válasza a következő sorban * ? jelek. Ezután billentyűzzük be /12288-at és nyomjuk meg a **NEW LINE** gombot. A képernyőn

NEW KEYBOARD ROUTINE ENABLE

felirat és villogó kurzor jelenik meg. A gép parancs üzemmódban van. A /12288 belépési cím megadása lehetővé teszi az összes ROM /Read Only Memory - csak olvasható memória/ lehetőség használatát. Amennyiben a /12299-es belépési címet billentyűzzük be, elmarad a villogó kurzor, a többi adottság marad, a /12294-es belépési cím pedig csak a kisbetűk használatát teszi lehetővé. Ez utóbbi esetben a képernyőn nem jelenik meg az angol nyelvű felirat.

Kisbetüket úgy lehet beírni, hogy a karakter gombjának lenyomásával egyidejűleg lenyomjuk a **SHIFT** gombot is. Ha egy billentyűt egy másodpercnél hosszabb ideig lenyomva tartunk, a gép automatikusan megismétli a karakter bevitelét mindaddig, amíg a billentyűt lenyomva tartjuk.

Amennyiben a 12288 belépési címmel a kurzor villogását időszakosan meg akarjuk szüntetni, ez a **SHIFT** és **BREAK** gombok egyidejű lenyomásával érhető el. Az újbóli villogó kurzor ugyanezen gombok újbóli lenyomásával kapható meg. Ha a villogó kurzorra már kezdetben nincs szükségünk, használjuk a 12299 belépési címet.

Az újabb típusoknál megoldott az ékezetes karakterek megjelenítése. Amennyiben ezt a lehetőséget ki akarjuk használni, a 12288-as vagy a 12299-es címet kell megadni.

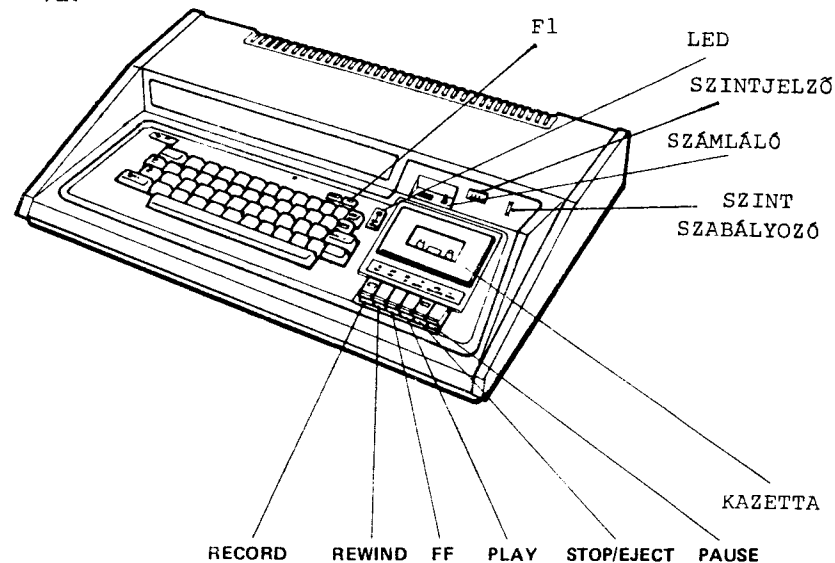
Az ékezetes karakterek megjelenítése ezután a **CLEAR** gomb segítségével történik. Nagy ékezetes karaktereknél a **CLEAR** gombot és a megfelelő magánhangzó billentyűjét kell egyidejűleg lenyomva tartani; kis ékezetes karaktereknél a fentiek mellett a **SHIFT** billentyűt is.

Ekkor a "CLEAR" funkciót a **CLEAR** és **BREAK** gomb együttes lenyomásával kaphatjuk.

1.2.4. Beépített kazettás magnetofon, programok betöltése, felvétele

A központi egységbe beépített kazettás magnetofon az

adatrögzítésre szolgál. Lehetőséget nyújt a kazettán tárolt programok betöltésére a számítógép memóriájába, illetve a billentyűzet segítségével a számítógép memóriájába beírt programok kazettán való rögzítésére. Háromszámjegyes nullázható számlálóval, szintjelző műszerrel és szintszabályozóval van ellátva.

A magnetofon a központi egység bekapcsolt állapotában működteshető.

Vizsgáljuk meg a magnetofont működtető gombokat:

F1

Az előlapon a magnetofon mellett helyezkedik el, benyomása kézi előre-, vagy hátratekeréskor leválasztja a kazettás egységet a számítógépről. Ezt az állapotot a gomb mellett elhelyezkedő piros LED

jelzi. Ekkor végezhető a magnószalag előre-, vagy hátratekerccselése.

REW

Gyors hátratekerccselés.

FF

Gyors előretekerccselés.

RECORD és **PLAY**

Együttes lenyomása esetén programfelvétel és egyuttal az előzőleg felvett adatok törlése.

PLAY

Program betöltés /lejátszás/, ellenőrzés.

STOP/EJECT

A magnó leállítását és a kazetta kiemelését teszi lehetővé.

PAUSE

Pillanat állj.

Kazettán levő program betöltése a számítógép memóriájába a következő módon történik: /Használjuk fel a demonstrációs kazettát, melyen számozott BASIC és gépi kódú programok vannak!/

I. BASIC programok betöltése

- a. Amennyiben tudjuk, hol kezdődik a program, a magnószalagot, a számlálón ellenőrizve, a program elejére csévéljük, majd kikapcsoljuk az **Fl**-et, így a mellette levő piros LED kialszik. A

```
READY  
> _
```

megjelenése után, tehát parancs üzemmódban bebillentyűzzük a **CLOAD** parancsot, és megnyomjuk a magnó **PLAY** gombját. Ezután a **NEW LINE**

gombot megnyomva megindul a program betöltése. Ezt a képernyő jobb felső sarkában megjelenő két csillag jelzi, melyek közül a jobboldali időről-időre felvillan. Ez alatt az **Fl** gomb melletti piros LED világít és a magnó szintjelző műszere jelez. A program végén a betöltés leáll, az **Fl** gomb melletti piros LED kialszik, szintjelző mutatója nullán áll. Ezután **RON** parancs bebillentyűzésével és **NEW LINE** gomb benyomásával leállítjuk a programot.

- b. Amennyiben nem tudjuk, hol kezdődik a program, a magnószalagot a szalag elejére csévéljük és ugyanugy járunk el, mint az előző esetben. Most azonban a **CLOAD #-1, "N"** parancsot bebillentyűzzük be, ahol **N** a program neve vagy száma. A **NEW LINE** billentyű megnyomásával indíthatjuk el ezt a parancsot is, természetesen a **PLAY** gomb lenyomása után. Ekkor a magnetofon elindul és a gép elkezd keresni az **N** programot. A továbbiakban minden úgy folytatódik, mint az előző esetben.

II. Gépi kódú /"object code"/ programok betöltése

A magnószalagot, a számlálón ellenőrizve a program elejére csévéljük, majd kikapcsoljuk **Fl** -et. A

```
READY  
> _
```

megjelenése után, tehát parancs üzemmódban bebillentyűzzük a SYSTEM parancsot és megnyomjuk a magnó PLAY gombját, majd a NEW LINE gombot. Ekkor a képernyőn a következő sorban

x?

jelek jelennek meg. Bebillentyűzzük a program nevét, pl. OTELLO és újból megnyomjuk a NEW LINE gombot. Ekkor megindul a program betöltése és minden úgy történik, mint BASIC programok esetén. Amikor a betöltés befejeződött

x?

jelenik meg újból a képernyőn. A program indításához a / /per/ jel és az indító cím beírása szükséges. /Például /22222, mely a demonstrációs kazetta OTELLO programjának indító címe/. Ezután nyomjuk meg a NEW LINE gombot.

Amennyiben az I, II típusu program betöltésekor a leírt jelzések nem jelennek meg /pl. a képernyő jobb felső részében két csillag közül a jobboldali nem világol/, akkor a program betöltése nem történt meg, meg kell ismételni. A hibás programbetöltés gyakori oka a nem megfelelő minőségű programkazetta, vagy felvétel, illetve a kimeneti szint nem megfelelő értéke. Az ismételt programbetöltés előtt a szintmérő műszert figyelve, a szintszabályozó gomb segítségével a szintet a kívánt mértékűre lehet állítani. Ügyeljünk arra, hogy a program betöltése alatt a szintet nem szabad állítani, hanem előtte az F1 és PLAY gombok lenyomásakor állítsuk be a szintet, és utána tekercseljük

vissza a szalagot az eredeti helyzetébe és ezután kezdjük a korábbiakban leírt módon a program betöltését.

A betöltéshez ajánlott legjobb szint a közepes nagyságú /2-3 körül mutatja a műszer/. Ha a betöltés sikertelen, próbálkozzunk magasabb, vagy alacsonyabb szinttel. Ha egyáltalán nem sikerül, valószínűleg sérült a programunk.

Az újabb típusu gépeken a szintbeállítás automatikusan történik. A szintszabályozó helyén egy piros LED fényereje jelzi a felvételi szintet.

A program ellenőrzés a BASIC programok esetén a következőképpen történik:

Csévéljük a szalagot a program elejére, majd engedjük fel az F1 gombot. Bebillentyűzzük be a CLOAD? parancsot. Nyomjuk meg a magnó PLAY gombját és utána a NEW LINE billentyűt. Ekkor megindul a programellenőrzés, melynek befejeztével a magnó automatikusan leáll. Hiba esetén a

BAD

jelzés jelenik meg. Ha bebillentyűztünk egy programot a számítógép memóriájába és azt a későbbiek számára meg kívánjuk őrizni, akkor azt magnószalagra fel kell vennünk.

A program felvétel a következő módon történik:

Parancs üzemmódban bebillentyűzzük a CSAVE # -1, "N" parancsot, ahol N a program nevét vagy számát jelenti. Az F1 gomb kiugratott állásában nyomjuk be egyszerre a magnetofon RECORD és PLAY gombjait, ezután nyomjuk be a NEW LINE gombot. Ekkor megindul a

programfelvétel. A felvétel befejeztével a magnetofon automatikusan leáll. A felvételt hangjelzés kíséri. Felvételkor a szintet nem kell állítani.

A magnószalag indulási és programvéghelyzetét célszerű a számlálóról leolvasni, így tudjuk, mettől-meddig tart a programunk. A programfelvétel után igen fontos a program betöltésekor megismert programellenőrzés elvégzése. Erre elsősorban itt van szükség, mivel így bizonyosodhatunk meg arról, hogy a felvétel sikeres volt.

1.2.5. Rendszer RESET

Előfordul, hogy a rendszert alapállapotba kell állítani, pl. akkor, amikor a program futtatáskor végtelen ciklusba kerül. A központi egység hátoldalán baloldalt található **RESET** gomb benyomására a gép parancs üzemmódra tér át, a tár tartalma nem változik meg.

1.3. Parancs és utasítás üzemmód

Amikor

```
READY  
> _
```

üzenet jelenik meg a képernyőn, a gép parancs üzemmódban van és várja a bebillentyűzendő parancsot, vagy utasítást. Ha egy parancsot bebillentyűztünk, **NEW LINE** gomb lenyomása után a gép rögtön végrehajtja azt. Több művelet egymásutáni végrehajtására utasításokból

álló programot kell a gépbe beírni. Az utasítások - a parancsoktól eltérően - egy decimális számmal, címkével kezdődnek. Az utasítások tulajdonképpen fölfogathatók úgy is, mint a programon belüli parancsok.

Az utasítás végrehajtása a program futása során történik csak meg. Természetesen az utasításokat is nekünk kell a gépbe előzetesen bebillentyűzni, a programírás során. /L. 2. fejezet/.

Mind a parancsok, mind az utasítások kulcsszavakból állnak. Egyes kulcsszavak mind parancs, mind pedig utasítás formájában is alkalmazhatók.

1.4. Parancsok

A teljes parancskészlethez ebben a részben csak az alábbiakkal foglalkozunk:

CLOAD
RUN
LIST
CSAVE

A parancsokat gyakoroljuk a demonstrációs kazetta segítségével.

1.4.1. CLOAD

Amint erről már korábban beszéltünk, ez a parancs a magnószalagon tárolt programot tölti be a számítógépbe, ill. a programellenőrzést indítja. A CLOAD parancs következő alakjai használatosak:

CLOAD Csak a magnószalagnak a program kezdetéhez tekerceselt állapotában használható.

CLOAD # - kazettás magnó száma, "program név" pl.

CLOAD # -1, "N"

Jelentése: az 1-es magnetofonról - ez a beépített magnó - az N nevű file-t kell betölteni.

/file: rendezett adathalmazt, pl. a programot jelenti/

A gép a file névnek csak az első karakterét használja, a különböző file-ok megkülönböztetéséhez; pl. az N és NÉNI ugyanannak a programnévnek számít.

E parancs használata esetén a magnószalag elején lehetünk, mert a gép meakeresi a /pl. N nevű/ programot.

CLOAD? Ez a parancs összehasonlítja a kazettán levő file-t a tárban levő programmal.

CLOAD? "program-név"

A számítógép a megadott nevű file-t keresi és hasonlítja össze a tárban lévővel.

1.4.2. RUN

Amint erről a korábbiakban szó volt, ez a parancs elindítja a tárban levő felhasználói programot. Ekkor a gép programvégrehajtás üzemmódba kerül. A RUN parancs következő alakjai használatosak:

RUN A programot a legalacsonyabb sorszámu sorról indítja.

RUN sorszám pl. RUN 20 A programot a 20 sorszámról indítja. Ha olyan sortól akarjuk a programot indítani, ahonnan a program szerkezete nem teszi lehetővé, vagy érvénytelen, nem létező sorszámot adunk meg, akkor hibajelzést kapunk.

1.4.3. LIST

Utasítja a számítógépet, hogy egy, vagy több program-sort írjon ki a képernyőre. A LIST parancs következő alakjai használatosak:

LIST Kijelöl az egész, tárban levő programot. Ha meg akarjuk állítani a listázást, nyomjuk meg egyszerre a SHIFT és Q billentyűket. A listázás bármelyik billentyű lenyomásakor továbbindul.

LIST sorszám pl. LIST 10 A tizes sort írja ki a gép.

LIST sorszám-sorszám pl. LIST 10-20 A tizes, huszas és a közöttük levő sorokat írja ki a gép.

LIST - sorszám pl. LIST-20 Az elsőtől a huszas sorig az összes sort kijelöl a gép.

LIST sorszám - pl. LIST 20- A 20 sortól a program végéig a gép kijelöl a sorokat.

1.4.4. CSAVE

Ez a parancs teszi lehetővé, hogy a gép memóriájában levő programot magnókazettán rögzítsük. A CSAVE parancs alakja a következő:

CSAVE # - kazettás magnó száma, "program név"

pl. a CSAVE #-1, "C" parancs a memóriában lévő C nevű programot az 1. számu - a beépített - magnóra veszi fel. A gép az idézőjeleken kívül minden alfanumerikus karaktert filenévnek értelmez.

1.5. Utasítások

A BASIC programnyelv utasításkészletéből ebben a részben csak az alábbiakkal foglalkozunk részletesebben:

PRINT
LET
INPUT
GOTO
STOP
END

1.5.1. PRINT

Ez az utasítás, melyet egy tétel, vagy tételsor követ, a tételt, vagy tételsort megjeleníti a képernyőn.

Tételsornak tekintjük a következőket:

- a/ számkonstansok - pl. 5, 10, - 67
- b/ számváltozók - olyan nevek, amelyek számokat reprezentálnak
pl. A; B; XX; Z3

- c/ karakterállandók - idézőjelben lévő karakterek
pl. "HT-1080Z"
- d/ karakterváltozók - olyan nevek, amelyek karakterfüzért reprezentálnak
pl. A\$; X\$; PR\$
- e/ kifejezések - a fenti tételek kombinációi
pl. X + 10/Y

Ügyelni kell arra, hogy a BASIC kulcsszavait pl. a parancsok, utasítások stb. neveit a változónevekben nem használhatjuk. A változónevek betűk és számok lehetnek, de csak az első két jelet használja a gép, tehát PE és PENZ ugyanazt jelenti.

Az egyes tételeket vesszővel vagy pontosvesszővel választjuk el egymástól. Ha vesszőt használunk, akkor a kurzor automatikusan a következő nyomtatási zónába ugrik, mielőtt a következő tételt kiírja. Ekkor a gép soronként 4, egyenként 16 karaktert tartalmazó zónába ír. Ha két, vagy több vesszőt írunk be, akkor vesszőnként 16 szóköz jelenik meg.

Ha pontosvesszőt használunk, akkor a tételek között nem marad szabad hely, egymáshoz fűzve jelennek meg, a numerikus tételek között pedig egy hely marad ki /pl. számoknál/.

A PRINT utasítás végrehajtása után a gép automatikusan soremelést hajt végre, kivéve azt az esetet, ha a tételsort valamelyik elválasztójellel - vessző, pontosvessző - fejezzük be.

Amennyiben a PRINT utasítást parancs üzemmódban használjuk, akkor a képernyőre való kiírás a NEW LINE gomb megnyomása után rögtön megtörténik.

A továbbiakban a programpéldáinknál a következő jelöl-

léseket használjuk: az aláhúzás nélküli karaktereket a gép automatikusan megjeleníti, az aláhúzott karaktereket be kell billentyűzni. A parancs, - vagy utasítássorok lezárását jelentő NEW LINE billentyű le nyomását a továbbiakban nem jelöljük!

Parancs üzemmódban való használat

```
READY
>PRINT 6, 7, 8; ?
6          7          8  9
READY
>_
```

A parancs végrehajtása után a gép újból parancs állapotba kerül.

Használat programon belül:

a/

```
READY
>10 PRINT 6,,7
>20 END
>RUN
6          7
```

b/

```
READY
>10 A = 2
>20 PRINT A
>30 END
>RUN
2
```

c/

```
READY
>10 PRINT "HT1080-Z"
>20 END
>RUN
HT1080-Z
```

d/

```
READY
>10 M$ = "KANDO"
>20 C$ = " KALMAN"
>30 PRINT M$;C$
>40 END
>RUN
KANDO KALMAN
```

Ügyeljünk arra, hogy a 10-es sorban a KANDO és a záró idézőjel, vagy a 20-as sorban a kezdő idézőjel és a KALMAN között maradjon ki egy karakter, mert egyébként KANDOKALMAN-t kapunk.

e/

```
READY
>10 N = 25 + 7
>20 PRINT "25 + 7 EGYENLO" ; N
>30 END
>RUN
25 + 7 EGYENLO 32
```

A PRINT utasítás további lehetőségeit a 2.9. fejezetben ismertetjük.

1.5.2. INPUT

Ezzel az utasítással az utasítást követő numerikus, vagy karakteres változóknak a program végrehajtásakor adhatunk értéket a billentyűzetről.

A beírandó adatok numerikus értékek és alfanumerikus karakterek lehetnek, a változó típusától függően. Minden tételt vesszővel kell elválasztani

A következő példaprogramnál két karakterfüzért és két számértéket lehet beírni. A beírások sorrendjére ügyelni kell. A beírt adatoknak a változó típusának megfelelőnek kell lenniük. Számváltozóba pl. nem írhatunk be karakterfüzért. Ha ezt eltévesztjük, akkor erre a gép

?REDO

?

sorokkal válaszol, és új adatokat kér abba a változóba, amelynek típusa nem egyezett meg az előzőleg beírtakkal.

Az INPUT utasítás végrehajtásakor a gép egy kérdőjelet ír a képernyőre és várja az adatokat. Egy sorba írhatjuk be mind a négy értéket, visszövel elválasztva azokat, vagy mind a négy értéket külön sorba írhatjuk.

READY

>10 INPUT A*, B*, A, B

>20 PRINT A*, B*, A, B

>30 END

>RUN

? MAMA, PAPA, 35, 36

ebben a sorban várja a gép a válaszokat, pl. a beírtakat

MAMA PAPA 35 36

A vessző használat miatt 16 karakter van a kiírások kezdete között

READY

>RUN

? MAMA

?? PAPA

?? 35

?? 36

ezekben a sorokban várja a gép újból a válaszokat, amelyeket most külön sorba írunk

MAMA PAPA 35 36

READY

>RUN

? MAMA, PAPA, GYEREKEK, 36

?REDO

? MAMA

?? PAPA

?? 35

?? 36

újból elkezdjük a programot, de most hibát fogunk csinálni, az egyik számváltozó helyett karaktereket írunk be

MAMA PAPA 35 36

READY

>_

30

Természetesen a MAMA, PAPA helyett bármilyen más karakter sor, a 35, 36 helyett bármilyen más szám beírható.

Az INPUT utasítás másik változata az INPUT # - kazzettás magnó száma, tételsorozat alakú, mely hatására a gép kiolvassa a szalagon lévő adatokat és beírja azokat a tételsorozat változóiba /lásd 2.10. fejezet/.

1.5.3. LET

A LET programutasítás egy változóhoz egy értéket rendel. Formája LET változó = kifejezés pl. LET A = 10.

A mi rendszerünkben a LET szó elhagyható, tehát A = 10 ugyanazt jelenti, mint a LET A = 10.

Az alábbi példaprogramnál az egyenlőség baloldalán álló változóba a jobb oldalon levő kifejezés értéke íródik be.

READY

>10 LET A = 10

>20 LET B = 20

>30 LET A* = "SOK"

>40 PRINT A, B, A*

>50 END

>RUN

10

20

SOK

1.5.4. GOTO

A GOTO sorszám utasítás hatására a program végrehajtása a megadott soron folytatódik /ugró utasítás/. Ha önmagában használjuk, akkor a gép feltétlenül ugrást hajt végre.

Példaprogram:

```
READY
>10 A = 10
>20 B = 20
>30 C = A + B
>40 GOTO 30
>50 B = 0
>60 A = 0
>70 C = 0
>80 PRINT A, B, C
>90 END
>RUN
10          20          30
```

Ha a vezérlésátadást /ugrást/ valamilyen feltételtől akarjuk függővé tenni, a GOTO elé IF utasítást írhatunk. Az IF arra utasítja a gépet, hogy vizsgáljon meg egy relációt vagy egy logikai kifejezést. Ha a kifejezés "igaz" akkor a gép a műveletet végrehajtja, ha hamis akkor a műveletet nem veszi figyelembe, és folytatja a programvégrehajtást a következő utasítás-sorral. Numerikusan az "igaz" azt jelenti, hogy a kifejezés nem nulla.

Példaprogram:

```
READY
>10 INPUT A
>20 B = 20
>30 C = A + B
>40 IF C > 30 GOTO 60
>50 PRINT "A ERTEKE ELEG KEVES, NEM UGROM"
>60 PRINT A, B, C
>70 END
>RUN
? 20          20          40
READY
>RUN
? 5
A ERTEKE ELEG KEVES, NEM UGROM
5          20          25
```

Az IF feltételes vezérlésátadást a 2.4.2. fejezetben részletesen ismertetjük.

1.5.5. STOP

Ez az utasítás a program hibáinak a megkereséséhez, vagy a program egyéb okból történő megszakításához nyújt segítséget. Töréspontot helyez el a program végrehajtásában és lehetővé teszi értékek megváltoztatását, vagy kiírását. STOP utasítás végrehajtásakor a gép kiírja a BREAK IN sorszám - Megszakítás a-sorban - üzenetet.

A CONT prancccsal a program végrehajtása folytatható, attól a ponttól, ahol korábban meg lett szakítva.

Példaprogram:

```
READY
>10 INPUT B, C
>20 A = B + C
>30 STOP
>40 INPUT X, Y
>50 Z = X + Y
>60 IF Z > 10 GOTO 90
>70 PRINT A, B, C
>80 PRINT X, Y, Z
>90 END
>RUN
? 10, 20
Break in 30
READY
>PRINT A
30
READY
>CONT
? 240, 50
```

ha ebbe a sorba pl. 2,4-et írunk be, akkor a program

folytatódik és a 70,80 sor utasításai szerint kiírja A, B, C, X, Y, Z értékét.

A STOP utasítással lehetővé vált, hogy A értékét a 40. sor előtt megnézzük.

1.5.6. END

Ez az utasítás a program logikai végét jelenti. Az END utasítás utáni sorokat csak szubrutin /részprogram, alprogram/ hívással lehet végrehajtani. /2.4.4. fejezet/.

2. PROGRAMOZÁS

2.1. A program felépítése

A BASIC nyelvű program utasítások sorozata. Minden utasítássor sorszámmal kezdődik. A sorszámoknak kettős szerepe van:

- rendszerint meghatározzák az utasítások végrehajtási sorrendjét;
- lehetővé teszik az utasítások azonosítását / a vezérlésátadó utasításokban azokra az utasításokra, amelyekre a vezérlést át kívánjuk adni, sorszámmuk alapján hivatkozunk/.

A sorszám legfeljebb ötjegyű egész szám /max. 65529/, amelyet közvetlenül a sor elejére kell írni. A sor végét NEW LINE billentyűvel jelezzük. A programban nem fordulhat elő két azonos sorszámú utasítás. Ha egy utasítást olyan sorszámmal gépelünk, amely a programban már szerepelt, akkor a később leírt utasítás "felülírja" a korábbi.

A program utasításait tetszőleges sorrendben írhatjuk, a programot a gép növekvő sorszámok szerint hajtja végre. Ez lehetővé teszi, hogy a programba utólag írjunk be utasításokat. Ezért célszerű az utasításokat "hátról előre" /pl. tizesével/ sorszámozni. Így utólag kártyákkal beszúrhatunk új sorokat, anélkül, hogy ehhez a program meglévő utasításait át kellene számolni.

Nézzünk meg egy egyszerű programot.

```
10 PRINT "KÉT SZÁM ÖSSZEADÁSA"  
20 INPUT "KEREM AZ ELSŐ SZÁMOT: "; A  
30 INPUT "KEREM A MÁSODIK SZÁMOT: "; B  
40 C = A + B  
50 PRINT "AZ EREDMÉNY: "; C  
60 END
```

Ez a program beolvas két számot. Összeadja azokat és az eredményt kiírja. A programban értékadást is látnunk. Az értékadó utasítás jobb oldalán általában valamilyen aritmetikai kifejezés áll. Az aritmetikai kifejezés előírás az aritmetikai műveletek elvégzésére.

A BASIC-ben használatos aritmetikai műveletek a következők:

- + összeadás
- kivonás
- * szorzás
- / osztás
- [hatványozás /a ↑ billentyű lenyomásakor jelenik meg/

Pl. $5 \cdot 12^{1/3}$ -t a programban a következőképpen írhatjuk le

$$5 * 12[(1/3)]$$

Az aritmetikai kifejezések aktuális értékének összehasonlítására relációs jeleket használunk. Bár ezek értékadó utasításban alig fordulnak elő, a teljesség kedvéért itt soroljuk fel őket:

- = egyenlő
- < kisebb
- > nagyobb
- <= kisebb, vagy egyenlő
- >= nagyobb, vagy egyenlő
- <> nem egyenlő

A relációkkal részletesen a feltételes vezérlésátadásnál fogunk foglalkozni.

A számítógép az AND, OR és NOT logikai műveleteket ismeri még.

Pl. $70 \text{ A} = \text{NOT} (\text{F} > 5)$

Ha F kisebb vagy egyenlő 5-tel, A értéke /-1/, különben nulla lesz. Tehát a /-1/ az "igaz", a 0 pedig a "nem igaz" feltételnek felel meg.

Az aritmetikai kifejezések kiértékelését a gép bizonyos szabályok szerint végzi. Ezek a szabályok határozzák meg többek között a műveletek elvégzésének sorrendjét. A műveleti jeleket, a matematikai képletek értelmezéséhez hasonlóan, itt is csoportosíthatjuk elsőbbségük /prioritásuk/ szerint.

1. hatványozás $A [B$
2. előjelváltás /negáció/ $-C$
3. szorzás, osztás $A * B, C/D$
4. összeadás, kivonás $C + D, E - F$
5. relációk $A < B, C = D, 15 > 16$
6. logikai műveletek NOT, AND, OR

Az aritmetikai kifejezések kiértékelése a BASIC-ben az alábbi szabályok szerint megy végbe:

- Az aritmetikai kifejezésekben a műveleteket a gép a műveleti jelek prioritása szerinti sorrendben végzi el. Ettől eltérő sorrendet zárójel alkalmazásával írhatunk elő.
- Az egyenlő prioritású műveleteket a gép balról jobbra haladva hajtja végre. Zárójel alkalmazásával a végrehajtás sorrendjét itt is megváltoztathatjuk.

A zárójeleket a BASIC nyelv aritmetikai kifejezéseiben ugyanúgy használhatjuk, mint ezt a matematikai képletekben megszoktuk.

2.2. Adattípusok, változók

Az algebrai változókhoz hasonlóan, a BASIC-ben is használhatunk szimbolikus neveket az egyes mennyiségek jelölésére. Minden változónak van egy "neve". Ezt a nevet azonosítónak hívjuk. Az azonosító lehet az angol ábécé bármely nagybetűje, valamint betű és ezt követő számjegy kombinációja. A változónévnek mindig betűvel kell kezdődnie és nem tartalmazhatja a BASIC kulcsszavait. A számítógép elfogad olyan változókat is, amelyek két jelnél hosszabbak, a változók megkülönböztetésére azonban csak az első két jelet használja.

Pl. az "ER" és az "EREDMENY" változókat azonosnak tekintik. A számítógép négyfajta adattípussal dolgozik.

Az első három típus numerikus adatok, a negyedik pedig karaktersorozatok tárolására, műveletvégzésére használatos.

1. I: egésztipusu /integer/ /-32 768/ - /+32 767/
Pl. A% = - 30
BB% = 8000
2. F: egyszeres pontosságú /max. 6 számjegy/
Pl. A! = 40.33
D4! = 0.1241
3. D: dupla pontosságú /max. 16 számjegy/
Pl. A# = 3.141592653589
A2# = 456.6582178
4. S: karaktersorozat /string/ /max. 255 jel hosszú/
Pl. A\$ = "A KOP KERULETE"
M2\$ = "A + B EREDMENYE"

Az A%, A!, A# és A\$ változónevek mindegyikében szerepel az "A", a számítógép számára ezek mégis különböző változók, különböző értékek.

2.2.1. Adatok deklarálása

Az egyes változónevek típusát előre definiálhatjuk, deklarálhatjuk a következő utasításokkal:

- DEFINT változók kezdőbetűi

Az ezen betűkkel kezdődő változókat a gép egésztipusu változóként kezeli és tárolja. Pl.

DEFINT X, Y, Z minden X, Y, Z-vel kezdődő változót egészként kezel /XX, X1, Y2, Z1 stb./

DEFINT A - D minden A, B, C, D-vel kezdődő változót egésznek nyilvánít.

- DEFSNG változók kezdőbetűi

Minden, a megadott betűvel kezdődő változót egyszeres pontosságúnak deklarálnak. Pl.

DEFSNG A - D, Y

- DEFDBL változók kezdőbetűi - duplapontosságú változók deklarációja

- DEFSTR változók kezdőbetűi - karakteres /string/ változók deklarációja /a fűzér maximális hossza 255 karakter lehet/

Pl. 10 DEFSTR A-D sor után a gép pl. elfogadja
B3 = "EGY FUZER" kifejezést, máskülönben hibát jelez.

A rendszer bekapcsolásakor a gép 50 byte-ot tesz szabaddá a fűzerek tárolására. Ha ez nem elegendő, akkor a CLEAR n utasítással a számítógép "n" helyet szabadit fel. Ez az utasítás minden változót nulláz.

2.2.2. Változók dimenzionálása

Ha egy változóhoz csak egyetlen érték tartozik, egyszerű változónak nevezzük.

Gyakran szükség van arra is, hogy összetartozó értékekre egyetlen névvel hivatkozhassunk. Ez a helyzet pl. amikor vektorokkal, vagy mátrixokkal dolgozunk. Vektoron a továbbiakban n db számot értünk, aminek megőriztük a sorrendjét. Az egyes számokat a vektor elemeinek nevezzük és egy meghatározott számra a hozzárendelt indexszel tudunk hivatkozni /0, 1, 2.../. Kétdimenziós mátrixon egy n sorból és m oszlopból álló táblázatot értünk. A mátrix egy elemét a sor és oszlop index-szel adhatjuk meg. Tehát ha vektorral, vagy mátrix-szal dolgozunk, ezeknek helyet kell lefoglalnunk a tárban. Ezt a DIM utasítással valósíthatjuk meg.

DIM név (dim1, dim2, ... dimn)

Pl. 10 DIM A (5), B(3,4), C(3,4, 4)

Ez az utasítás egy 6 elemű A vektort /0...5/, egy B két dimenziós mátrixot /4x5/, és egy C három dimenziós mátrixot definiál.

A DIM utasítást a program tetszőleges részén helyezhetjük el. A dimenzió megadása történhet egész számmal, vagy kifejezéssel. Egy tömb újra dimenzionálása előtt CLEAR utasítást kell adni, különben a gép hibát jelez.

AZ UTASÍTÁSOKNÁL, FÜGGVÉNYEKNÉL MINDIG GÖMBÖLYÜ ZÁRÓJELET KELL HASZNÁLNI! A SZÖVEGBEN? GÉPELÉSI PROBLÉMÁK MIATT, ZÁRÓJELKÉNT / JELET IS ALKALMAZTUNK:

2.3. Belső aritmetikai függvények

A matematikai képletekhez hasonlóan a BASIC-ben is megengedett, hogy az aritmetikai kifejezésekbe ún. függvényhivatkozást építsünk be. Legtöbb esetben a függvényérték kiszámítása előtt meg kell adni a függvény argumentumát. Ez az argumentum lehet konstans, numerikus változó, vagy kifejezés.

Az általános alak:

Azonosító = függvény /argumentum/

Az aritmetikai kifejezésekben használható belső függvények a következők:

ABS (X)	- Kiszámítja X abszolút értékét.
ATN (X)	- Kiszámítja X radiánban vett arcus tangens főértékét.
CDBL (X)	- X-et kétszeres pontossággal ábrázolja.
CINT (X)	- Kiszámolja az egészrészt /argumentumnál kisebb, ahhoz legközelebb eső egész számot/. Az értéknek a - 32768 és +32767 között kell lennie.
COS (X)	- Kiszámolja a radiánban megadott X koszinuszát.
CSNG (X)	- X-et egyszeres pontossággal ábrázolja.
EXP (X)	- Kiszámítja az exponenciális függvény értékét az X helyen e^X .
FIX (X)	- Leválasztja az X argumentum tizedes pont utáni részét.
INT (X)	- X-et egész számként ábrázolja, kiszá-

mitja az X-nél nem nagyobb egész számot /lefelé kerekít/. Ennek a számnak nem kell a -32768 és +32767 intervallumba esni.

LOG (X)	- Kiszámítja X természetes alapu logaritmusát $ \ln X $. $X > 0!$
RANDOM	- A gép véletlen számokat generál. A függvényhez nem kell argumentumot megadni.
RND (X)	- Egy álvéletlen számot állít elő az $[1, X/$ intervallumban. $/RND/0/$ esetén a $[0,1/$ intervallumban; X 32768-nál kisebb pozitív szám.
SGN (X)	- Az előjelfüggvény értéke: -1, ha X negatív; 0, ha X nulla; +1, ha X pozitív.
SIN (X)	- Kiszámolja a radiánban megadott X szinuszát.
SQR (X)	- Kiszámolja X négyzetgyökét. $X > 0!$
TAN (X)	- Kiszámolja a radiánban megadott X tangensét.

2.4. Vezérlésátadó utasítások

Az eddigiekben láttuk, hogy az utasítások általában növekvő sorszámozás szerinti sorrendben kerülnek végrehajtására. Ennek a sorrendnek a megváltoztatására az ún. vezérlésátadó utasításokat használjuk.

2.4.1. Feltétel nélküli vezérlésátadás

Ha azt akarjuk előírni, hogy egy utasítás után ne a "soron következő" utasítás kerüljön végrehajtásra, a GOTO utasítást használhatjuk. Az utasítás alakja:

GOTO sorszám

ahol a sorszám a következő végrehajtandó utasítás sorszámát jelenti.

```
5 INPUT Y
10 X = 2 * Y
20 GOTO 40
30 X = X + 2
40 PRINT X
50 END
```

A programban a 10-es értékadó utasítás végrehajtása után, a 20 GOTO 40 utasítás hatására a vezérlés a 40-es utasításra adódik át, a 30-as utasítás nem hajtódik végre.

2.4.2. Feltételes vezérlésátadás

Ha a program végrehajtásának természetes sorrendjét valamely feltétel teljesülésétől, vagy nem teljesülésétől függően akarjuk megváltoztatni, erre az IF utasítást használjuk. Az utasítás formái:

IF A1 rel A2 GOTO sorszám

ahol A1, A2 - aritmetikai kifejezések
rel - egy relációjel.

Ha a reláció igaz, a számítógép a GOTO-val megadott

sorra ugrik, ha nem igaz, a soron következő utasítást hajtja végre.

IF A1 rel A2 THEN sorszám

ahol A1, A2, rel ugyanaz, mint az előző alaknál.
Minden utasításnak ugyanaz a hatása.

Pl. nézzünk egy program részletet, amely két számot hasonlít össze.

```
:
40 INPUT X, Y
50 IF X = Y THEN 30
60 PRINT "NAGYOBB, MINT Y"
70 GOTO 90
80 PRINT "KISEBB VAGY EGYENLO Y"
:
```

IF A1 rel A2 THEN sorszám

ELSE sorszám

Az IF utasításban, ha a kifejezés "hamis", akkor a gép az ELSE után következő sorszámra ugrik, ill. az ELSE után álló utasítást hajtja végre.

Egy NEW parancs utján írjuk be a következő programot!

```
10 INPUT "ADJ HARM SZAMOT"; X, Y, Z
20 PRINT "A LEGNAGYOBB SZAM:"
30 IF X < Y OR X < Z THEN
  IF Y < Z THEN PRINT Z ELSE
  PRINT Y ELSE PRINT X
40 END
```


A program három számot kér és kiírja a legnagyobbat.

```
>READY
>RUN
ADJ HÁROM SZAMOT? 30, 75, 73
A LEGNAGYOBB SZAM:
75
```

2.4.3. Többirányu elágaztatás

A BASIC nyelv lehetővé teszi a programok többirányu elágaztatását is az ON utasítással. Az ON utasítás aritmetikai kifejezés aktuális értéke szerint választja ki több címke közül a megfelelőt.

Az ON utasítás alakja:

ON aritmetikai kifejezés GOTO 1. sorszám,
2. sorszám...

Az aritmetikai kifejezés értékének 0 és 255 közöttinek kell lenni. Az ON GOTO utasítás végrehajtásakor a gép először az aritmetikai kifejezés egész értékét /n/ számolja ki, majd megkeresi a sorszámlista n-dik elemét és erre a sorra ugrik. Ha n nagyobb, mint a megadott sorszámok száma, akkor a gép az ON GOTO utasítást követő utasítást hajtja végre.

ON utasítás segítségével egyszerűen megvalósíthatunk pl. előjel szerinti elágaztatást. Az

50 ON 2 + SGN(X) GOTO 100, 200, 300

utasítás negatív X esetén a 100-as, X = 0 esetén a

200-as, pozitív X esetén a 300-as utasításra adja a vezérlést.

2.4.4. Szubrutin hívás

A vezérlésátadó utasítások között kell megemlítenünk a szubrutin hívó utasításokat is. Gyakran előfordul eset, hogy ugyanazt az utasításcsoportot kell a program különböző helyein végrehajtani. A végrehajtandó utasítássorozat adott esetben igen hosszú is lehet, és ezért célszerűtlen volna azt mindig újra és újra leírni. A kézenfekvő megoldás az, hogy írjuk le a kívánt utasítássorozatot egyetlen egyszer, és speciális vezérlésátadó utasítással ugorjunk erre a sorozatra minden olyan helyről, ahol a sorozat végrehajtását el kívánjuk végeztetni. Ez a speciális utasítás:

GOSUB sorszám

Ez az utasítás arra a sorra adja át a vezérlést, amelyiken a megadott szubrutin kezdődik. Ha a számítógép a szubrutinban RETURN utasítást talál, akkor visszatér a GOSUB utasítást követő utasításra. A GOTO-hoz hasonlóan itt is megadhatunk különböző feltételeket:

IF A1 rel A2 GOSUB sorszám

ON n GOSUB 1. sorszám, 2. sorszám,...

2.5. Ciklusok

2.5.1. Ciklusképzés feltételes vezérlésátadással

Ciklusnak nevezünk egy olyan programrészletet, amelyet a futás során többször egymás után végre kell hajtani. Az alábbi programrészlet egy vektor elemeit írja ki:

```

:
:
100 I = 0
110 IF I > N THEN 150
120 PRINT A (I)
130 I = I + 1
140 GOTO 110
150 PRINT "VEGE A CIKLUSNAK"
:
:
```

A 120-as PRINT utasítást a ciklus magjának, az I változót ciklus változónak nevezzük. Ebben az esetben feltételes vezérlésátadó és GOTO utasítással szerveztük meg a ciklust.

2.5.2. Ciklusképző utasítások

Mivel a programozásnál a ciklusszervezés igen gyakori feladat, a BASIC külön utasításokat tartalmaz a ciklusok szervezésére.

```
FOR I = A1 TO A2 STEP A3
```

```

:
:
:
```

```
NEXT I
```

ahol: I - a ciklus változó
A1 - aritmetikai kifejezés, amelynek aktuális értéke a ciklus változó kezdőértéke
A2 - aritmetikai kifejezés, amelynek aktuális értéke a ciklus változó végértéke
/TO = ig/
A3 - növekményt meghatározó aritmetikai kifejezés /STEP = lépésköz/

A ciklus magját a FOR cikluskezdő és NEXT cikluszáró utasítás között elhelyezkedő utasítások alkotják.

Nézzük az előző programot ciklusképző utasítással

```

:
:
100 FOR I = 0 TO N STEP 1
110 PRINT A (I)
120 NEXT I
130 PRINT "VEGE A CIKLUSNAK"
```

A FOR utasítás első végrehajtásakor a gép a ciklus változót a kezdőértékre állítja be. A programot a következő NEXT utasításig végrehajtja. Itt a ciklus változót a lépésköz értékével megnöveli. Ha a lépésközt nem adtuk meg, automatikusan 1-et állít be. Ha a lépésköz negatív, akkor visszafelé számlál. Ezután a gép a ciklus változót összehasonlítja a ciklusváltozó

végértékével. Ha a ciklusváltozó értéke túllépte a végértéket, akkor a gép a NEXT utasítás utáni, ha nem, akkor a FOR utasítás utáni első utasításnál folytatja a program végrehajtását.

A NEXT I helyett egyszerűen NEXT-et is írhatunk. Egy- másba skatulyázott ciklusok esetén azonban célszerű megadni azt, hogy a konkrét NEXT-el éppen melyik ciklust zártuk le.

2.5.3. Többszörös ciklusok /tömbök kezelése/

Gyakran előfordul, hogy egy ciklus magjában újabb ciklusutasítást használunk. Ilyenkor egymásba skatulyázott ciklusról beszélünk. Például legyen a feladat az, hogy egy tömb elemei közül keressük ki a páros számokat és nyomtassuk ki őket.

/Tömb alatt általában vektorokat és mátrixokat értünk/ Egy lehetséges megoldást ad az alábbi programrészlet.

```

:
:
100 DIM A (8,12)
110 FOR J = 0 TO 8
120 FOR K = 0 TO 12
130 IF A (J,K) > 2 * INT (A(J,K) /2) THEN 150
140 PRINT A (J,K)
150 NEXT K
160 NEXT J
:
:
```

A programrészlet 120-150-ig tartó /K/ ciklusa az A tömb egy sorából nyomtatja ki a páros értékű elemeket. Hogy a tömb melyik sorát vizsgálja éppen, azt J pillanatnyi értéke határozza meg.

Az egymásba skatulyázott ciklusokkal kapcsolatban a következő szabályokra szeretnénk felhívni a figyelmet.

- Valamennyi belső ciklus minden utasítása, beleértve a belső ciklus kezdő és záróutasítását /FOR-NEXT/ is, a külső ciklus ciklus-magjához kell, hogy tartozzon. Átlapolás tilos.
- A ciklus magjában a ciklus változónak nem adhatunk értéket.
- Tilos egy ciklus magjára kívülről ráugrani, vagy a ciklus magjából a cikluskezdő FOR utasításra adni a vezérlést.

Láthatjuk, hogy a ciklus szervezéssel egy tömb minden eleméhez hozzáférhetünk. Így az egyes elemeknek értéket adhatunk, műveleteket végezhetünk vele, stb. A számítógép szám- és karakter tömböket egyaránt tud kezelni.

2.6. Karakterfüzéreik /stringek/ kezelése

Az adatfeldolgozásban a karakterfüzereknek nagy jelentőségük van.

A karakterek egy része nyomtatható /pl. betűk, számok/, más részük nem nyomtatható /betűköz, kocsi-vissza, vezérlőkarakterek, stb/. Minden karakterhez tartozik egy számérték, a karakter kódja. A kód teszi lehetővé a karakterek számítógépben való ábrázolását, ill. a velük való műveletvégzést. A BASIC nyelv az ASCII kódrendszert használja. Az ASCII kódtáblázatot a függelékben közöljük. /F 1./

A karakterek tárolására karakteres változókat és tömböket használunk. Jelölésük a változónév után tett \$ jellel /Pl. A\$, B5\$(1)/ történik. A változó értékén az adott karaktersorozatot értjük. Egy karakteres változó hossza maximum 255 karakter lehet.

2.6.1. Hozzárendelés, összehasonlítás, összekapcsolás

Karakterláncot, vagy karakteres konstans általában idézőjelek közé zárva írunk fel, így rendelünk értéket egy karakteres változóhoz.

```
Pl.   A$ = "IGEN"
```

Az aritmetikai kifejezésekhez hasonlóan, két fűzér értékét is összehasonlíthatjuk az =, <, >, <=, >=, <> relációs jelek segítségével. Két fűzért akkor tekintünk egyenlőnek, ha karakterről karakterre megegyeznek. Az összehasonlítást a karakterek ASCII kódja alapján értelmezzük. A betűkre az ABC sorrendje érvényes "A" < "Z". Ha különböző hosszúságú fűzéreket hasonlítunk össze, akkor a hosszabbnak az értéke nagyobb, ha különben azonosak/.

```
Pl.   "B" < "B "
```

Az IF utasításra fűzér relációk esetén ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint aritmetikai relációknál, csupán itt aritmetikai kifejezések helyett karakter kifejezéseket hasonlítunk össze.

```
Pl.   50   IF   A$ = "IGAZ" THEN 200
```

Két karakterfűzért a + művelet segítségével kapcsolhatunk össze.

```
Pl.
```

```
10 A$ = "SZEPTEMBER"  
20 B$ = "1983 " + A$  
30 C$ = B$ + " 15"  
40 PRINT C$
```

Az utasítások végrehajtása után a gép kiírja

```
1983 SZEPTEMBER 15
```

2.6.2. Fűzerekre vonatkozó függvények

ASC /fűzér/ - Megadja a fűzér első karakterének ASCII kódját. A fűzérnek idézőjelben kell lenni.

CHR\$ /kifejezés/ - Az előző függvény inverze, azaz megadja a kifejezés értékéhez tartozó karaktert.

LEFT\$ /fűzér, n/ - Kiválasztja a fűzér első n karakterét. A fűzér lehet egy kifejezés vagy egy konstans, az n pedig numerikus kifejezés vagy állandó. Ha a fűzér hossza kisebb, vagy egyenlő n-nel, akkor az egész fűzért adja értéként.

RIGHT\$ /fűzér, n/ - Kiválasztja a fűzér utolsó n karakterét. A fűzér lehet karakteres változó vagy konstans, n pedig numerikus változó vagy konstans.

- LEN /fűzér/ - Megadja a fűzér hosszát.
- MID\$ /fűzér, p, n/ - Megadja a fűzér egy részét a p poziciótól kezdve. A rész-fűzér hossza n karakter.
- STR\$ /kifejezés/ - Egy szám-konstanst, vagy kifejezést karakterfűzérre alakít át. Az első pozíció a helyiértéknek fenntartott. /Pozitív számnál szóköz./
- STRING\$ /n, karakter vagy szám/ - n hosszúságú, az adott karakterből álló stringet, fűzért állít elő. A számot a gép ASCII kód-ként kezeli és az utasítás az ennek a kódnak megfelelő jelet vagy grafikus kódot állítja elő.
- VAL /fűzér/ - Numerikus értéket állít elő a fűzér karaktereiből. /Az STR\$ inverze/.

2.7. Értékkadás

2.7.1. Belső értékkadás

A BASIC nyelvben a LET értékkadó utasítás általános alakja

LET változó = kifejezés

Az értékkadó utasítás végrehajtása során a gép először kiszámítja az egyenlőség jobb oldalán álló kifejezés aktuális értékét, majd hozzárendeli az egyenlőségjel bal oldalán álló változóhoz.

Ha indexes változónak adunk értéket, a gép először az indexkifejezést értékeli, és az így meghatározott tömbelemnek adja a jobboldali kifejezés értékét.

A mi rendszerünkben a LET szót nem feltétlenül szükséges kitenni.

A futás során minden programnak szüksége van adatokra. Az adatokat magában a programban is elhelyezhetjük DATA utasítás segítségével és READ utasítással olvaszuk be.

DATA adat, adat

Az adatokat a gép szekvenciálisan veszi elő. Minden adat karakteres és numerikus konstans is lehet. Azonban a tételek rendezésekor ügyelni kell arra, hogy az egyes adatok típusa a DATA és a változók típusa a hozzá tartozó READ utasításban azonos legyen. A DATA utasítás a program tetszőleges helyén lehet. Az adatmezőben elhelyezett adatok beolvasása a READ utasítással történik.

READ változó, változó

A DATA utasítás értékeit a READ utasítás sorrendben beolvassa. Ha az első DATA utasítás adatait már kiolvastuk, akkor a következő READ utasítás a következő DATA utasítás első adatát olvassa ki. Ha az összes adatot kiolvastuk és READ utasítással további értékeket akarunk elérni, a gép hibát jelez. /OD/

Pl.

```
.  
. .  
10 DATA 2, 2, 3, 5, 8  
20 DATA 4, 7, 11, 19, 5  
30 READ X1  
40 FOR K = 1 TO 7  
50 READ W (K)  
60 NEXT K  
70 READ X2  
. .  
. .
```

Nézzük meg milyen értékeket vesznek fel az egyes változók.

```
X1 = 2;  
W(K) = 2, 3, 5, 8, 4, 7, 11;  
X2 = 19
```

Előfordulhat, hogy a program futása során ismét előről akarjuk kezdeni az adatmező beolvasását. Erre a célra egy külön utasítás szolgál, a

RESTORE

Az utasítás lehetővé teszi, hogy a következő READ utasítással az első DATA lista első adatát olvashassuk ki akkor is, ha már voltak ezelőtt READ utasítások.

Pl.

```
READY  
>10 READ X  
>20 RESTORE  
>30 READ Y  
>40 PRINT X, Y  
>50 DATA 50, 60  
>60 END  
>RUN  
50  
READY  
>_
```

2.7.2. Külső értékátadás

A program futása során szükség lehet olyan adatokra is, amelyeket a program irásakor még nem ismerünk. Ezeket futás közben kell beolvasni. Erre szolgál az INPUT utasítás.

INPUT változónév, változónév.....

Az utasítás hatására a számítógép bizonyos típusu és számú adatot vár. A beírások sorrendjére figyelni kell. A számítógép egy kérdőjelet /?/ ír a képernyőre és várja az adato/ka/t.

Az adatokat két módon írhatjuk be:

- Megfelelő számú és típusú adatot vesszővel választunk el egymástól és utána megnyomjuk a **NEW LINE** billentyűt.
- Minden adatot külön sorba írunk

? adat **NEW LINE**

?? adat **NEW LINE**

??

amíg az összes adatot be nem irtuk, addig a képernyőn két kérdőjel látható.

Annak érdekében, hogy egyértelmű legyen a felhasználónak, hogy melyik adatot várja a gép, az INPUT utasításhoz megjegyzést írhatunk, amelyet a gép kinyomtat.

INPUT "megjegyzés"; változónév, változónév.....

A megjegyzésnek - idézőjelek között -, közvetlenül az INPUT kulcsszó mögött kell következnie, lezárását pontosvesszővel jelöljük.

Pl.

```
      :  
      :  
      :>100 INPUT "NEVE ES SZULETESI EVE"; N$, SE  
      :  
      :  
      :>RUN 100  
      NEVE ES SZULETESI EVE?
```

Programozás közben előfordulhat, hogy egy karaktert akarunk beolvasni a billentyűzetről, ilyenkor az INKEY\$ utasítást használjuk. Ha az utasítás végrehajtásával egyidőben nem ütünk le billentyűt, akkor "" karaktert állít elő a gép. Az INKEY\$ utasítással beolvasott adatok a képernyőn nem jelennek meg.

Ezzel az utasítással karaktereket olvashatunk be. Pl.

```
90 PRINT "HAROM BILLENTYU BEOLVASASA"  
100 A$ = INKEY$ : IFA$ = "" THEN 100 ELSE PRINT A$ ;  
110 B$ = INKEY$ : IFB$ = "" THEN 110 ELSE PRINT B$ ;  
120 C$ = INKEY$ : IFC$ = "" THEN 120 ELSE PRINT C$ ;  
130 D$ = A$ + B$ + C$
```

A három billentyű kódja a D\$ -ben megtalálható.

2.8. A PRINT utasítás alkalmazásai

Az I. fejezet 5. pontjában /1.5/ megismerkedhettünk az egyszerű nyomtatási utasítással /PRINT/. Egyszerűbb alkalmazásokra ez az utasítás kielégítő, bonyultabb számítások, vagy speciális programok esetén azonban szükségessé válhat egy "formatervezettebb" nyomtatási kép kialakítása. Erre szolgálnak a következő speciális PRINT utasítások:

2.8.1. PRINT@ mutató, tételsor

Ez az utasítás a tételsort a képernyő "mutató" által meghatározott helyére nyomtatja. A mutató értéke 0 és 1023 között lehet /ld. F3/.

Pl.

```
100 PRINT@ 550, "530-ES HELY"
```

Ha ezzel az utasítással az utolsó sorba akarunk kírni, akkor az utasítás végére egy pontosvesszőt kell tennünk, hogy az automatikus soreltolódást megakadályozzuk.

Pl.

```
150 PRINT@ 1000, 1000;
```

2.8.2. PRINT TAB /kifejezés/

Ez az utasítás lehetővé teszi, hogy a kurzort egy adott sorban tetszőleges helyre vigyük. A kifejezés értékének 0 és 255 között kell lennie, ha az értéke 63-nál nagyobb, akkor a kurzor a következő sorra ugrik.

Pl.

```
10 PRINT TAB (5) "5-OS POZICIO"; TAB (25)  
   "25-OS POZICIO"
```

A TAB-ot nagyon gyakran használjuk pl. táblázatok készítésére, matematikai függvények grafikus ábrázolására stb.

Pl.

```
10 X = 3
20 PRINT TAB(X)X
30 PRINT TAB(X(2))X(2)
40 PRINT TAB(X(3))X(3)
```

2.8.3. PRINT USING karakteres kifejezés, nyomtatási lista

A karakteres kifejezés aktuális értéke egy ún. formátum vezérlő fűzért ad meg. Ez az utasítás a kifejezésben megadott formátumban nyomtatja ki az adatokat. A formátum vezérlő kifejezések felépítésében bizonyos karaktereknek megkülönböztető szerep jut, ezeket a karaktereket formátum vezérlő karaktereknek nevezzük.

A legegyszerűbb formátum vezérlő karakterek:

Számjegy - ezzel határozhatjuk meg a nyomtatási lista elemeinél a számjegyek számát, pl. 12.58-at akarunk kinyomtatni, akkor a formátum ##.##
Ha a megadott mező kisebb, mint a szám, akkor a gép % jelet ír ki a szám elé.

##

Ha két csillagot írunk a formátummező elejére, akkor a tizedes-ponttól balra lévő be nem töltött helyekre csillagokat ír a gép.

\$\$

Ha a formátummező elején két dollárjelet írunk, akkor a gép a legnagyobb helyiértékű szám elé \$ jelet ír.

##\$\$

Ebben az esetben minden üres helyre csillag, a legnagyobb helyiértékű szám elé \$ jel kerül.

+

Ha ez a jel szerepel a formátummező elején, vagy végén, a gép kiírja a számok előjeleit.

-

Ha - jel van a formátummező végén, akkor a gép minden pozitív szám után kihagy egy karaktert és - jelet ír minden negatív szám elé.

% betűköz %

Karakter mező definiálása. A karakter mező hossza: betűközök száma + 2.

|

Ha felkiáltójelet írunk, akkor a gép csak az aktuális fűzér első karakterét használja. A felkiáltójel segítségével összeköthetők a fűzerek. Ha több felkiáltójelet

használunk, akkor a gép a füzér első betűjét annyi karakterrel később nyomtatja ki, ahány üres karakter a felkiáltójelek között van.

A következő program szemlélteti a fentiek használatát.

1. példa

```
>10 INPUT A$, A
>20 PRINT USING A$; A
>30 GOTO 10
>RUN
? ##.## , 12.12
12.12
? ###.## , 12.12
12.12
? ##.## , 121.21
%121.21
? ##.## , 12.127
12.13
? +##.## , 12.12
+12.12
? +##.## , -12.12
-12.12
? ##.##+ , 12.12
12.12+
? ##.##+ , -12.12
12.12-
? ##.##- , 12.12
12.12-
? ##.##- , -12.12
12.12-
? $$$##.## , 12.12
$12.12
```

Az utasítás karakterfüzérek kiiratásánál is alkalmazható:

2. példa

```
>10 INPUT A$, B$
>20 PRINT USING A$; B$
>30 GOTO 10
>RUN
? !, ABCD
A
? %%, ABCD
AB
? % % , ABCD
ABCD
```

3. példa

```
10 INPUT A$, B$, C$
20 PRINT USING "!"; A$; B$; C$
>RUN
? ABC, DEF, GHI
ADG
```

4. példa

```
10 INPUT A$, B$, C$
20 PRINT USING "! ! !"; A$, B$, C$
>RUN
? ABC, DEF, GHI
A D G
```

2.9. Adat file-ok kezelése programból

2.9.1. Adatok felírása kazettára

PRINT # - kazettaszám, tételsorozat

A rendszer két magnetofont tud kezelni, a kazettaszámmal adjuk meg, hogy melyikre akarjuk kivinni a tétel-

sort. A tételsor elemeinek össz karakter száma nem lehet több 255-nél. Az ezen felül lévő karaktereket a gép nem veszi fel, elvesznek.

Pl.

```
10 PRINT#-1, A$, B$, C, "ITT A VEGE"
```

2.9.2. Adatok betöltése kazettáról

INPUT # - kazettaszám, tételsorozat

Az előző utasítás inverze.

Pl.

```
10 INPUT#-1, A$, C$, B, D$
```

Ügyelnünk kell arra, hogy visszaolvasáskor az adatok típusa megegyezzen a PRINT utasításban megadottakkal. Természetesen a változóneveknek nem kell megegyezniük.

2.10. Képernyő grafika

A számítógép lehetővé teszi, hogy a felhasználó minden grafikus feladatot a képernyőre kirajzoltasson. A képernyő 128 vízszintes és 48 függőleges mezőre van felosztva /ld. F 3/ Az egyes mezőket X/O-127/ és Y/O-47/ koordinátákkal adhatjuk meg. X és Y lehet konstans, változó, vagy kifejezés. A grafikus utasítások X és Y egész részét használják fel.

A számítógép a következő grafikus utasításokat ismeri:

SET(x,y) - Bekapcsolja az /x, y/ koordinátákkal megadott mezőt.

RESET(x, y) - Kikapcsolja az /x, y/ koordinátákkal megadott mezőt.

CLS - Törli a képernyőt és a kurzort a képernyő bal felső sarkába viszi.

POINT(x, y) - Megvizsgálja az /x, y/ koordinátákkal megadott grafikus mezőt. Ha van töltve a blokk, a POINT értéke -1 /logikai igaz/, ha nincs, akkor 0 /logikai hamis/.

Példa: Vegyünk két 15x15-ös mezőt a képernyőn. Az egyik mező összes pontja legyen ki-, a másik mező összes koordinátája legyen bekapcsolva. Véletlenszerűen kapcsoljunk be 1 pontot az első mezőn és az ennek megfelelő pontot a másik mezőn kapcsoljuk ki.

```
5 CLS
10 FOR I = 1 TO 15
20 FOR J = 1 TO 15
30 SET (I + 61, J + 16)
40 NEXT J
50 NEXT I
60 X = RND (15)
70 Y = RND (15)
80 SET (X + 46, Y + 16)
90 RESET (X + 61, Y + 16)
100 GOTO 60
```

A grafikus utasítások között említjük meg a következő függvényt:

POS(X) - Megadja a kurzor soron belüli K-pozícióját /0 - 63 között/, X értékeként bármi megadható.

2.11. Egyéb lehetőségek

A REM utasítással megjegyzéseket írhatunk a programba, ezek a program végrehajtását nem befolyásolják, csak a programlistában jelennek meg.

Például:

```
.  
. .  
110 REM SZAMITAS KEZDETE  
. .  
130 REM SZAMITAS VEGE
```

A REM kulcsszó után tetszőleges karakterek írhatók.

Lehetőség van összetett utasítássorok használatára is. Egy utasítássorban kettősponttal `/:/` elválasztva több utasítás is megadható, így csökkenthető az utasítássorok száma.

Például:

```
10 CLS : FOR I = 1 TO 127 : PRINT CHR# (I); : NEXT I
```

írható

```
10 CLS  
20 FOR I = 1 TO 127  
30 PRINT CHR# (I);  
40 NEXT I
```

helyett.

3. EGYÉB FUNKCIÓK

3.1. Parancsok

A berendezés parancs üzemmódban a sorszám /címké/ nélkül írt sorokat parancsként értelmezi, és a **NEW LINE** billentyű lenyomása után megkísérli végrehajtani.

A 2. fejezetben leírt programutasítások egy része parancsként is végrehajtható.

Az alábbiakban a berendezés vezérlésére szolgáló - üzemmódváltó, törlő, beolvasó, stb. - parancsokat ismertetjük. A felsorolás tartalmazza az 1. fejezetben már ismertetett parancsokat is.

AUTO	CONT	LIST	RUN	SHIFT	↓	P
CLEAR	CSAVE	LLIST	SYSTEM			
CLOAD	DELETE	NEW	TRON			
CLOAD ?	EDIT	RE	TROFF			

A parancsok - a CONT kivételével - utasításokként programban is megadhatók!

3.1.1. AUTO sorszám, növekmény

Programíráskor automatikus címke /sorszám/ kiírást és növelést eredményez. A "sorszám" a legkisebb címke értékét, a "növekmény" az egyes utasítás sorszámok közötti értéket határozza meg. Például:

AUTO 20, 5 utas

25- , majd a 20-ös utasítássor beírása, lezárása után

30- stb. következnek.

A parancsot sorszám és növekmény nélkül megadva

AUTO a kezdő címke és a növekmény is 10-es értéket vesz fel /10, 20, 30, .../

Ha már létező sorszámú sorhoz érünk, a gép ezt "x" kiírásával jelzi.

Az AUTO üzemmód a BREAK billentyűvel szüntethető meg.

3.1.2. CLEAR n

A karakterfüzéreket tárolására n helyet /byte-ot/ foglal le, és törli az előzőleg használt változókat.

CLEAR 80 Törli a változókat, és max. 80 karakteres füzérek használatát teszi lehetővé.

Dekaposolás után CLEAR 50 érvényes.

Ad a nélkül megadott CLEAR nem változtatja meg a füzérek max. hosszát.

3.1.3. CLOAD# -egység száma, "file neve"

Betölti a megadott sorszámú kazettás egységről a megadott nevű file-t. A névnek csak az első karakterét veszi figyelembe!

68

például:

CLOAD # -1, "PROGRAM"

a beépített egységről betölti az első "P"-vel kezdődő nevű file-t. /A külső kazettás egység száma: 2/

A sorszám és név nélkül megadott parancs a soronkövetkező file-t tölti be a beépített egységről:

CLOAD /lásd még 1.2.4./

3.1.4. CLOAD ?

Használata hasonló a CLOAD parancséhoz. A kazettán lévő programot összehasonlítja a gépben lévő programmal. Hiba /eltérés/ esetén "BAD" /hibás/ üzenetet ír ki. Programok kazettára vételekor a felvétel ellenőrzésére használjuk! /Lásd 1.2.4./

3.1.5. CONT

A STOP utasítás, vagy a BREAK billentyű hatására megszakított program folytatását eredményezi.

CONT

3.1.6. CSAVE # -egység száma, "file neve"

A gépben lévő programot a megadott sorszámú kazettás egységre, a megadott névvel írja /veszi/ fel. /Lásd 1.2.4./

3.1.7. DELETE sorszám - sorszám

Törli a megadott sorszámú - és a köztük lévő - utasítássorokat.

Például:

<u>DELETE</u>	Törli a legutoljára kezelt sort.
<u>DELETE 25</u>	Törli a 25 sorszámú sort.
<u>DELETE 10 - 30</u>	Törli a 10, 30 és a köztük lévő sorokat.
<u>DELETE - 35</u>	A 35 sorszámú sorig minden sort töröl.

3.1.8. EDIT sorszám

A számítógépen EDIT /szövegszerkesztés/ üzemmódba helyezi és hatóvé teszi a megadott sorszámú utasítás-sor módosítását, átszerkesztését.

EDIT 100

Az EDIT parancs részletes leírása a 3.2. fejezetben.

3.1.9. LIST sorszám - sorszám

A gépben lévő program megadott sorszámú - és a köztük lévő - utasításait kiírja /"listázza"/ a képernyőre.

LIST A teljes programot kiírja. A kiíratás a **SHIFT** billen-

tyükombinációval állítható le, és bármely más billentyű lenyomásával folytatható.

LIST 25

A 25 sorszámú sort írja ki.

LIST 10-30

A 10, 30 és a köztük lévő sorokat írja ki.

LIST - 50

Az 50 és az előtte levő összes sort írja ki.

LIST 50 -

Az 50 és az utána lévő összes sort írja ki.

LIST .

Az utoljára kezelt /beírt, szerkesztett/ sort írja ki.

3.1.10. LLIST sorszám - sorszám

A megadott utasítássort, vagy sorokat nyomtatóra írja ki. Használata megegyezik a LIST parancsével.

Csak nyomtatót is tartalmazó összeállításnál használható!

3.1.11. NEW

Törli a tárban lévő programot és a változókat. Új program beírása előtt alkalmazzuk.

3.1.12. RE sorszám, növekmény

A gépben lévő program sorainak újraszámolására szolgál.

A "sorszám" a legkisebb új címkét, a "növekedés" a sorszámok közötti különbséget határozza meg. A teljes programot újra címkézi. Ha a sorszámot, vagy növekedést nem adjuk meg, akkor az 10-es értéket vesz fel.

RE 30, 2 Az utasítások 30, 32, 34... sorszámúak lesznek.

RE , 2 10, 12, 14... sorszámokat állít be.
RE 100, 100, 110, 120... sorszámokat határozz meg.

RE A sorszámok 10, 20, 30... értéket vesznek fel.

Ez a parancs csak BŐVITETT BASIC-nél használható!
/SYSTEM /12288 beírás után! Lásd 1.2.3. fejezet!

3.1.13 RUN sorszám

A gépben lévő program végrehajtását indítja a megadott sorszámú utasítástól.

Sorszám nélküli megadásnál a program legkisebb sorszámú utasításánál kezdi a végrehajtást.

RUN 100
RUN

3.1.14. SYSTEM

Gépi kódú programok kazettáról való betöltésére és a tárban lévő gépi kódú programok elindítására szolgál.
/Részletesebben lásd az 1.2.4. II.-ben/

> SYSTEM

*? GALAXY

Betölti a GALAXY nevű gépi kódú programot.

*? /

Elindítja a betöltött programot.

> SYSTEM

*? /12288

Elindítja a BŐVITETT BASIC opció /kisbetűk, villogó kurzor, stb./ használatát lehetővé tevő gépi kódú programot az 12288 címről.

3.1.15. TRON

Beállítja a "nyomkövetés" /TRACE/ üzemmódot. Hatására a program futásakor kiíródnak a végrehajtott utasítások sorszámai.

3.1.16. TROFF

Megszünteti a "nyomkövetés" üzemmódot.

3.1.17. SHIFT ↓ P

A gombokat az adott sorrendben megnyomva /és nyomva tartva/ a képernyő tartalmát kiírja a nyomtatóra. Csak BŐVITETT BASIC-nél, nyomtatóval használható!

3.2. Editálás /szövegszerkesztés/

A gépben lévő programot a parancs üzemmódból EDIT üzemmódba áttérve lehet javítani, módosítani, átszerkeszteni. EDIT /szerkesztés/ üzemmódba az EDIT parancs és a módosítandó utasítássor sorszámanak megadásával térhetünk át:

EDIT sorszám

Sorszám helyett pontot is beírhatunk, ebben az esetben az utoljára kezelt /beírt, listázott, szerkesztett, stb./ utasítássort lehet módosítani:

EDIT .

EDIT üzemmódban az alábbi alparancsok és billentyűk használhatók:

NEW LINE	:	visszatérés parancs üzemmódban az átírt sorral
n SZÓKÖZ	:	kurzor mozgatás jobbra n helyel
n ←	:	kurzor mozgatás balra n helyel
SHIFT ↑	:	szövegbeíró alparancsok /X, I, H/ befejezése
L	:	az utasítássor listázása
A	:	a változtatások törlése
X	:	sor végére állás és beírás /kiegészítés/
I	:	beírás a kurzor pozícióján /beszurás/
H	:	törlés a sor elejétől a kurzorig és beírás

D	:	visszatérés parancs üzemmódba az átírt sorral
Q	:	visszatérés parancs üzemmódba az eredeti sorral
n D	:	n karakter törlése a kurzortól jobbra
n K c	:	a kurzortól az n. "c" karakterig teljes törlés
n S c	:	a kurzor beállítása az n. "c" karakterre
n C c	:	a kurzortól jobbra a karakter átírása a megadott "c" karakterekre /n db!//

/Az "n" decimális számot, "c" egy, vagy több karaktert jelent./

A szerkesztő alparancsok beírásakor nem jelennek meg a képernyőn!

A továbbiakban a szerkesztés funkcióit, a kurzor mozgatását, a karakterek törlését, beszurását egy rövid programon mutatjuk be.

Egy NEW parancs után írjuk be az alábbi programot:

```
> 10 PRINT SZERKESZTESI PELDA
> 20 FOR I = 1 TO 100 STEPP 1
> 30 INPUT CHR$(I)
> 40 NEXT J
```

A fenti - hibás - utasításokat úgy szerkesztjük át,

hogy a következő programot kapjuk:

```
>10 CLS : PRINT "PELDA", "KARAKTERKESZLET"  
>20 FOR I=32 TO 192  
>30 PRINT CHR$(I); " ";  
>40 NEXT I : END
```

3.2.1. A kurzor pozicionálása

Az eredeti utasítássor megváltoztatása nélkül a kurzort az alábbi alparancsokkal állíthatjuk a kívánt helyre:

```
n           
n ←  
n S c
```

Az előzőekben leírt /hibás/ program beírása után térjünk át a 10 sor editálására!

```
> EDIT 10
```

E parancs hatására a gép EDIT üzemmódba tér át, lehetővé téve a 10 címkejű utasítássor szerkesztését, és kiírja a megadott sor címke részét:

```
10         
```

A billentyű leütésére a kurzor egy pozícióval jobbra lép. Többször - pl. ötször - leütve, a kurzor öt hellyel lép jobbra, és kiíródik az első öt pozícióban lévő karakter:

```
10 PRINT         
```

Több pozícióval való jobbra mozgatáshoz írjuk be a kívánt lépésszámot, majd nyomjuk le a szóköz billentyűt!

```
6         
```

Ennek hatására a kurzor újabb 6 hellyel lép jobbra:

```
10 PRINT SZERK        
```

Ha a kurzortól jobbra lévő karakterek számánál nagyobb számot adunk meg, akkor a kurzor a sor végére áll:

```
30         
```

```
10 PRINT SZERKESZTESI PELDA        
```

A ← billentyűvel a kurzort balra mozgathatjuk egy, vagy több hellyel. Például:

```
9 ←
```

```
10 PRINT SZERKESZT        
```

A kurzor balra mozgatásánál a karakterek csak a képernyőről tűnnek el, az utasítássorból nem törlődnek! A kurzortól balra lévő karakterek számánál nagyobb számot megadva a kurzor a sor címke utáni pozíciójára áll be:

```
25 ←
```

```
10         
```

Az n S c formájú /S: "search" - keresés/ paranccsal a kurzort a - pillanatnyi pozíciójától jobbra lévő - n. "c" karakterre lehet beállítani. Például:

```
2 S E megkeresi a második "E" karaktert a sorban:
```

12. !SZE! SZERK

Az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!

13. !SZE! SZERKESZTÉSI PE

Az !SZE! karakter a kurzortól jobbra nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter a kurzor a sor végére fog mutatni:

14. !SZE! SZERKESZTÉSI PELDA

14.1. !SZE! SZERKESZTÉSI PELDA

Az !SZE! karakter /listázás/ szerkesztés közben - ha az !SZE! karakter már nem találja meg a képernyőn!
Az !SZE! karakter a kurzortól jobbra lévő részét irathatjuk ki.
Az !SZE! karakter a kurzor a sor végére fog mutatni:
Az !SZE! karakter a kurzor a sor végére fog mutatni:

15. !SZE! SZERKESZTÉSI PELDA

Az !SZE! karakter a kurzortól jobbra lévő részét irathatjuk ki.

3.2.3. Törlési funkciók

Az utasítássor egyes karaktereit, vagy karaktercsoportjait az alábbi alparancsokkal törölhetjük:

n D

n K c

Az n D alparanccsal az utasítássor n darab karakteret törölhetjük a kurzortól kezdődően. A törölt karakterek a képernyőn felkiáltó jelek között jelennek meg. Állítsuk a kurzort a 10 sor "S" karakterére,

10 PRINT _____

majd írjuk be: 3 D

10 PRINT !SZE! _____

Az n K c alparanccsal a kurzortól az n. "c" karakterig törölhetünk:

2 K E

10 PRINT !SZE! !RKESZT! _____

Az n. "c" karakter /példánkban a második "E"/ már nem törölődik!

Kétszeri kiíratással meggyőződhetünk a kívánt karakterek törléséről:

L

10 PRINT !SZE! !RKESZT! ESI PELDA

10 _____

L PRINT ESI PELDA

10 _____

A fentiekén kívül a H és X alparancsok /lásd később/ is rendelkeznek törlési funkcióval.

3.2.4. Módosítások törlése

Az A alparancs törli valamennyi változtatást, és visszaállítja az eredeti utasítássort. A kurzort a sor elejére állítja:

```
10 PRINT ESI PELDA
```

A

```
10 _
```

Listázással győződjünk meg az eredeti állapot visszaállításáról:

L

```
10 PRINT SZERKESZTESI PELDA
```

```
10 _
```

Az A alparancs csak az EDIT üzemmódban hatásos!
Parancs üzemmódba való visszatérés után már nem állítható vissza az eredeti állapot!!!

3.2.5. Visszatérés parancs üzemmódba

Egy-egy utasítássor szerkesztésének befejezésekor az EDIT üzemmódból vissza kell térni parancs üzemmódba. Ez az alábbi alparancsokkal lehetséges:

NEW LINE

E

Q

A **NEW LINE** billentyű, vagy az E alparancs hatására a gép az átszerkesztett sorral visszatér parancs üzemmódba.

Az E alparancs az I, H, X alparancsok végrehajtása közben nem alkalmazható!

A Q alparancs az eredeti, szerkesztés előtti sorral állítja vissza a parancs üzemmódot. /Hatása azonos egy A és E alparancsával./

Az I, H, X alparancsoknál ez sem használható!

3.2.6. Beszurás, kiegészítés

A szerkesztés alatt lévő utasítássorba újabb karaktereket, az alábbi alparancsok segítségével írhatunk be:

X, I, H

Ezek az alparancsok EDIT üzemmódban kiadva úgynevezett "Inzert" - beszuras, beiktatas üzemmódot hoznak létre. Ekkor a leütött karakterek beíródnak a kurzor által meghatározott helyre. A ← billentyű ezekben az üzemmódokban törli a kurzortól balra lévő karaktert!
Az inzertálást a

SHIFT ↑

billentyűk lenyomásával fejezhetjük be és térhetünk vissza normál EDIT üzemmódba.

Az X alparancs a kurzort a sor végére állítja, és lehetőséget ad a sor végének folytatására újabb karakterek beírásával.

NEW LINE

>EDIT 10

10 ___

X

10 PRINT SZERKESZTESI PELDA__

A most beirt karakterek a sor végére íródnak:

10 PRINT SZERKESZTESI PELDA , "KARAKTERKESZLET"

A SHIFT ↑ alparanccsal befejezve a kiegészítést L alparanccsal győződünk meg a változásról!

Az I alparancs lehetővé teszi a kurzor által meghatározott helyre karakterek beszúrását.

S,-vel állítsuk a kurzort a , -re:

10 PRINT SZERKESZTESI PELDA__ majd

I " SHIFT ↑ műveletekkel szurjuk be az "-et!

L -el listázzuk ki a sort:

10 PRINT SZERKESZTESI PELDA", "KARAKTERKESZLET"__

10 ___

A sor elejére szurjuk be a CLS: utasítást:

I CLS: SHIFT ↑

10 CLS: ___

majd a PELDA első karaktere elé állva, és I üzemmódot beállítva

2 S P I

10 CLS : PRINT SZERKESZTESI __

töröljük a ← billentyű ismételt lenyomásával

a SZERKESZTESI szövegrészt, majd írjuk be a hiányzó idézőjelet:

" és lépünk ki a beszúrás üzemmódból: SHIFT ↓

A H alparancs törli a sor kurzor utáni részét, és lehetővé teszi ide más karakterek beírását.

3.2.7. Karakterek kicserélése

Az n C c alparanccsal a kurzortól jobbra lévő n darab karaktert cserélhetjük /írhatjuk/ át a megadott c karakter sorozatra. /A c most n darab tetszőleges karaktert jelent./

Térjünk vissza egy NEW LINE -nal parancs üzemmódba, majd

>EDIT 30

30 ___

L

30 INPUT CHR\$(I)

30 ___

utána az INPUT szövegrészt cseréljük át PRINT-re!

5C PRINT

L

30 PRINT CHR\$(I)

A fentiek alapján hajtsuk végre a példaprogram szükséges módosítását, majd futtassuk a programot!

3.3. Hangeffektusok programozása

A berendezés háromcsatornás programozható hanggenerátora sokféle hangeffektus előállítását teszi lehetővé. Az egyes csatornák frekvenciája /hangmagassága/, amplitudója /hangerőssége/ külön-külön programozható. Emellett lehetőség van egy programozható frekvenciájú zajgenerátor bármelyik csatornára kapcsolására, valamint a kimeneti szint /hangerősség/ különböző burkológörbék szerinti változtatására.

A három hangcsatorna paramétereinek /hangmagasság, hangerősség, zaj, változó hangerő/ tárolását 14 kimeneti regiszter /R0 - R13/ végzi.

Az egyes regiszterek kiválasztása az

OUT 31, I utasítással, a kiválasztott regiszter beírása az OUT 30, P utasítással történik, ahol

I: a regiszter sorszáma /0 - 14 között/

P: a regiszterbe irandó paraméter értéke.

3.3.1. Hangmagasság beállítása

Egy-egy csatorna hangmagasságát két-két regiszter együttes tartalma határozza meg.

A kisebb /páros/ sorszámú /R0, R2, R4/ regiszterek a hangmagasság finom beállítására szolgálnak. Értékük 0 - 255 között változtatható.

A nagyobb /páratlan/ sorszámú /R1, R3, R5/ regiszterek a hangmagasság durva beállítását végzik. Értékük 0 - 15 között változtatható. Egy értékkel történő változtatásuk a finomszabályozó egy értékváltozásának 256-szo-

rosát jelenti.

Ilymódon egy csatorna hangmagassága a nulla /0/ és a $4095 / = 15 \times 256 + ,255/$ értékek között állítható be. A nagyobb számértékekhez alacsonyabb frekvencia /hangmagasság/ tartozik!!!

R0: A csatorna frekvencia finom: 0 - 255 között
R1: A csatorna frekvencia durva: 0 - 15 között /256!/
R2: B csatorna frekvencia finom: 0 - 255 között
R3: B csatorna frekvencia durva: 0 - 15 között /256!/
R4: C csatorna frekvencia finom: 0 - 255 között
R5: C csatorna frekvencia durva: 0 - 15 között /256!/
R6: Zajgenerátor frekvencia : 0 - 31 között

A zajgenerátor hangmagasságát az R6 regiszter - 0 - 31 között beállítható - tartalma határozza meg.

A zenei hangok előállításához vegyük figyelembe az alábbiakat:

Egy adott /pl. a 100-as értéknek megfelelő/ hangmagasságnál egy oktávval magasabb hangot az érték felénél / $100/2=50$ -nél/, egy oktávval alacsonyabb hangot az érték kétszeresénél / $100 \times 2 = 200$ -nál/ kapunk. Az oktáv 12 félhangos bontásából adódóan egy félhang emelkedés a frekvencia $\frac{12}{\sqrt{2}}$ - szerez változását jelenti / $f \times 1,05946$ /.

Például, ha egy hangmagasságnak megfelelő /nem frekvencia!/ értéket D0, az ennél egy félhanggal magasabb hangnak megfelelő értéket DI jelöli, akkor DI értékét a $DI = D0/2^{(1/12)}$

kifejezéssel kapjuk meg /94.3874/.

/Magasabb hanghoz alacsonyabb számérték tartozik!/
84

A DO-nál öt félhanggal magasabb FA értéke:

$$FA = DO/2[(1/12)*5]$$

A félhangváltozásnak megfelelő tényezőt X-szel jelölve, a DO-nál N félhanggal magasabb hangnak megfelelő értéket /H/ így kaphatjuk:

$$X = 2[(1/12)]$$

$$H = DO/X[N]$$

Ha ez az érték 255-nél nagyobb, akkor ki kell számolni a finom, illetve a durva beállító regiszterekbe töltendő értéket

Legyen D: durva, F: finom:

$$D = \text{INT}(H/256)$$

$$F = H - 256*D$$

Igy például az A csatorna hangmagasságát a

```
:  
100 OUT 31, 0 : OUT 30, F  
110 OUT 31, 1 : OUT 30, D  
:  
:
```

utasításokkal állíthatjuk be.

3.3.2. Hangcsatornák és zajgenerátor engedélyezése

A három programozható hangmagasságu csatorna, valamint a zajgenerátor kimenetre kapcsolását az R7 regiszter vezérli. A regiszter bitjeinek 0 /nulla/ állapota engedélyezi a hozzárendelt egységek kimenetre kapcsolódását.

- 0. bit /2⁰ = 1/ A csatorna engedélyezése az I kimenetre
- 1. bit /2¹ = 2/ B csatorna engedélyezése a II. kimenetre
- 2. bit /2² = 4/ C csatorna engedélyezése a III. kimenetre
- 3. bit /2³ = 8/ zajgenerátor engedélyezése az I. kimenetre
- 4. bit /2⁴ = 16/ zajgenerátor engedélyezése a II. kimenetre
- 5. bit /2⁵ = 32/ zajgenerátor engedélyezése a III. kimenetre
- 6. bit /2⁶ = 64/ /R14 vezérlése/
- 7. bit /2⁷ = 128/ /R15 vezérlése/

A 6., és 7. bitek a perifériavezérlő pontok /R14, R15/ vezérlését végzik /1: kimenet, 0: bemenet/, kezelésüket a "HT - 1080Z programozási segédlet haladóknak" kötet tárgyalja. Értékük a hanggenerátor működését nem befolyásolja. /Célszerűen 1-nek választhatók./

Ha a regiszter minden bitjén /minden 2-es számrendszerbeli helyiértékén/ 1 van, akkor a hanggenerátor kimenetre egyetlen egység sem kapcsolódik. A regiszter ér-

téke ebben az esetben 255.

Hogy valamelyik bitbe /helyiértékre/ 0 számjegyet írjunk be, ahhoz a 255-nél a megfelelő helyiértékkel kisebb számot kell az R7 regiszterbe beírni.

Például:

Az A csatorna kimenetre kapcsolásához: 255-1=254-et
az A és C csatorna engedélyezéséhez: 255-1-4=250-et
a zajgenerátor kimenetre kapcsolásához: 255-8=247-et,
vagy: 255-16=239-et,
vagy: 255-32=223-at

kell az R7 regiszterbe írunk!

Az A, B, C csatornák és a zajgenerátor egyidejűleg is engedélyezhetők!

3.3.3. Hangerősség beállítása

A három kimeneti csatorna hangerősségét az R8, R9, R10 regiszterekbe írt /0 - 15 közötti/ értékekkel lehet beállítani. A kisebb számokhoz kisebb, a nagyobbakhoz nagyobb hangerősség tartozik.

R8 : I. kimenet : 0 - 15 között

R9 : II. kimenet : 0 - 15 között

R10 : III. kimenet : 0 - 15 között

Bármelyik regiszterbe 16-ot írva az adott kimenet hangerősségét a programozható burkológörbe generátor fogja vezérelni.

A burkológörbe ismétlődési idejét az R11, R12, a bur-

kológörbe formáját az R13 regiszter tartalma határozza meg.

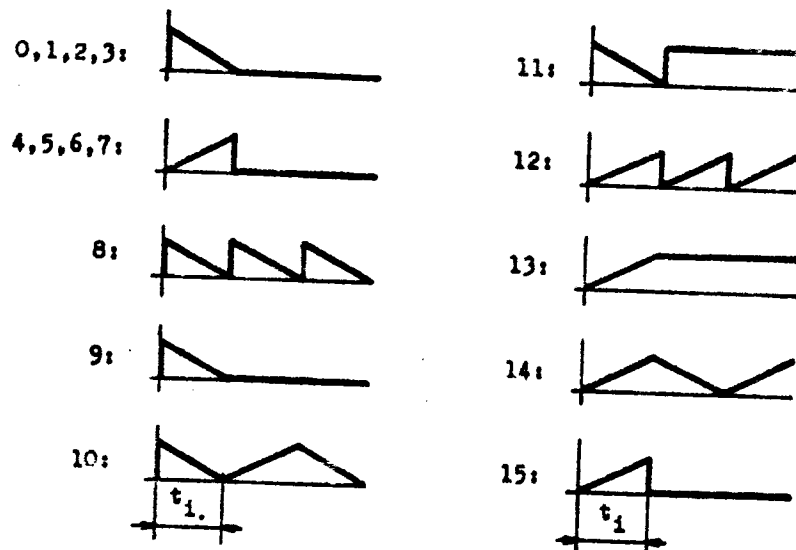
R11 : burkológörbe ismétlődési idő

finom : 0 - 255 között

R12 : burkológörbe ismétlődési idő

durva : 0 - 15 között / $\times 256$ /

R13 : /10 féle görbét választhatunk/ :
0 - 15 között

t_1 : ismétlődési idő /R11, R12/

A burkológörbe generátorral sokféle hangeffektust /szélzugás, lövés, tengerszugás, autó, stb./ állíthatunk elő, de használhatjuk zenei programoknál is.

Példaprogram:

```

10 DATA 0,0,0,0,0,0,0,255,15,15,15,0,0,0
20 FOR I = 0 TO 13 : READ A
25 OUT 31, I : OUT 30, A : NEXT I
30 X = 2[(1/12)
40 FOR I = 1 TO 72
50 READ U : READ V : HU = 255/X[U : HV = 255/X[V
60 OUT 31,7 : OUT 30, 255 - 2 * SGN(U) - SGN(V)
70 GOSUB 100
80 NEXT I
90 RESTORE : GOTO 40
100 OUT 31, 0 : OUT 30, HU : OUT 31, 2 : OUT 30, HV
110 FOR T = 1 TO 20 : NEXT T
120 RETURN
130 DATA 6,6,6,6,6,9,6,9,9,13,9,13,9,18,9,18,13,17,13,18
140 DATA 13,20,13,21,14,23,14,21,14,20,14,18,5,20,5,13,5,
    20,5,23
150 DATA 0,21,0,20,13,18,13,17,13,15,13,17,12,18,12,21,12,
    20,12,18
160 DATA 11,17,11,15,11,13,11,14,10,16,10,19,10,18,10,16,
    9,14,9,13
170 DATA 9,11,9,13,8,14,8,16,7,14,7,13,6,11,6,9,5,8,5,9
180 DATA 1,11,1,13,6,11,6,9,11,18,11,14,9,13,9,11,9,9,9,18
190 DATA 8,17,8,15,8,13,8,11,6,9,6,8,6,9,6,13,9,18,9,13
200 DATA 9,11,9,13,0,0

```

3.4. Hibaüzenetek

A végre nem hajtható parancsok, utasítások jelzésére a képernyőn hibaüzenetek íródnak ki.
A program utasításainak helyessége csak a program futtatásakor kerül ellenőrzésre!
A hibaüzeneteket az F 4. tartalmazza.
A hibakezeléssel kapcsolatos funkciókat a II. kötet ismerteti.

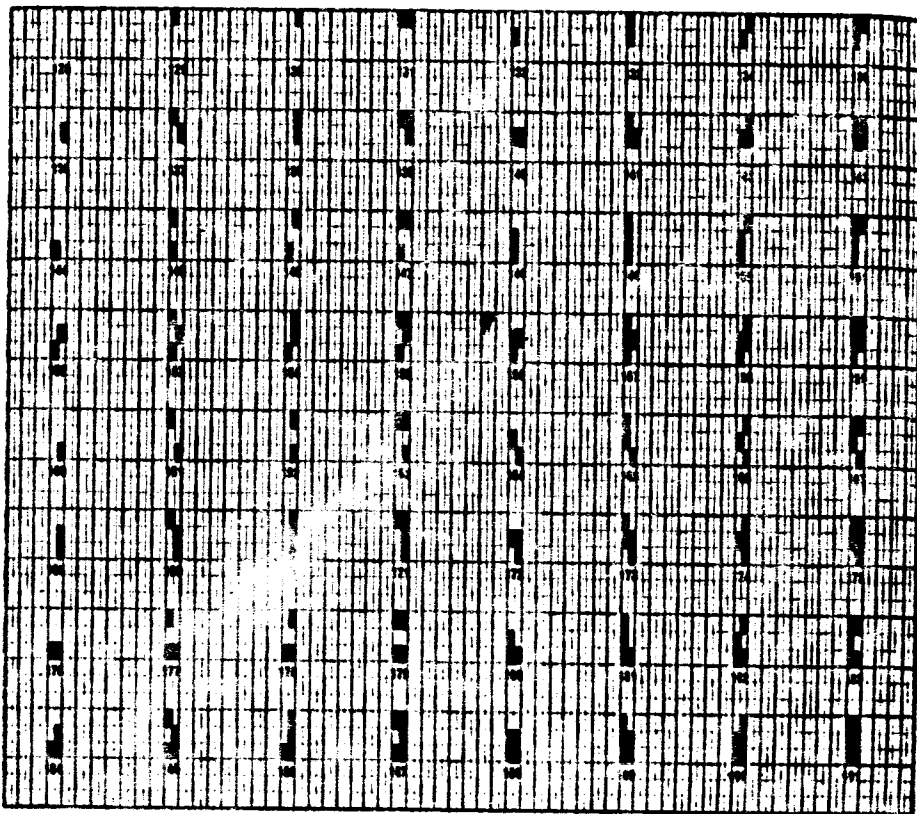
F 1.

ASCII karakter kódok 32 - 128

KÓD	KARAKTER	KÓD	KARAKTER
32	space	76	L
33	!	77	M
34	"	78	N
35	#	79	O
36	\$	80	P
37	%	81	Q
38	&	82	R
39	/	83	S
40	(84	T
41)	85	U
42	*	86	V
43	+	87	W
44	,	88	X
45	-	89	Y
46	.	90	Z
47	/	91	↑
48	0	92	↓
49	1	93	←
50	2	94	→
51	3	95	-
52	4	96-127	Kisbetűk
53	5		
54	6	128	Space
55	7		
56	8		
57	9		
58	:		<u>Grafikus kódok 129-191</u>
59	;		Lásd F 2.-nél!
60	<		
61	=		<u>Tabulátor kódok 192-255</u>
62	>		0 - 63 szóköz adható meg
63	?		Például a
64	α		100 PRINT "α"; CHR\$(200); "α"
65	A		utasítás a két csillag között
66	B		200-192=8 szóközt eredményez.
67	C		
68	D		
69	E		
70	F		<u>Vezérlő kódok 0 - 31</u>
71	G		Funkciójukat a II. kötet ismer-
72	H		teti.
73	I		
74	J		
75	K		

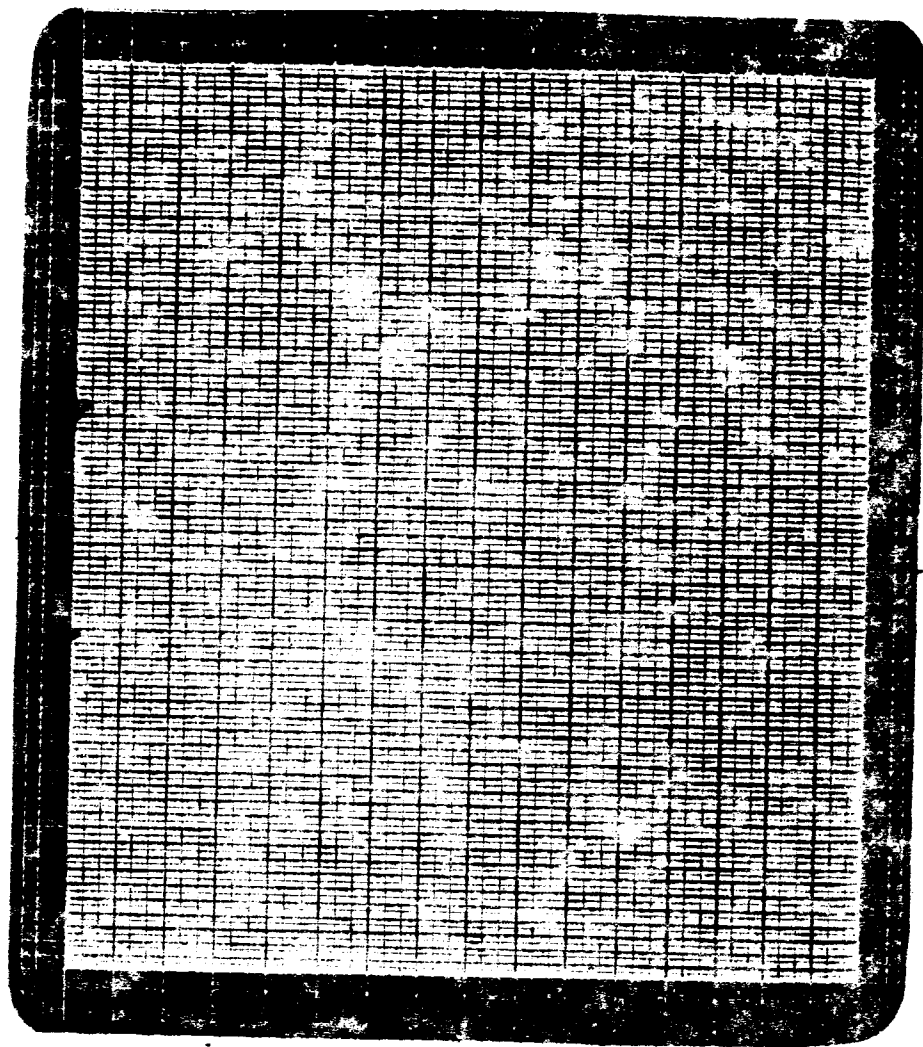
F 2.

ASCII grafikus kódok 129 - 191

F 3.

A képernyő karakteres és grafikus blokkjai

F 4.

HIBAÜZENETEK

BS A dimenzionálnál nagyobb index
CN CONT utasítást nem lehet végrehajtani
DD Ujradimenzionálás
FC Nem megengedett függvény
FD Hibás file
ID Parancsként nem használható utasítás
LS Tul hosszú füzér
MO Hiányzó operandus
NF NEXT használata FOR nélkül
NR Program vége RESUME nélkül /hibakezelésnél/
OD Kevés adat /READ, vagy INPUT -nál/
OM Nincs több hely a tárban
OS Karakterfüzerek helye betelt
OV Tul nagy szám /tulcsordulás/
RG RETURN utasítás GOSUB nélkül
RW RESUME használata ON ERROR GOTO nélkül
SN Szintatikai /formai/ hiba
ST Tul összetett karakteres művelet sor
TM Numerikus és karakteres adatok keveredése
UE Egyéb - nem kiírható - hiba
UL Nem létező sorszámra hivatkozás
/O Nullával való osztás

ISSN 0231 3707
ISBN 963 451 141 4

Kiadja a Tudományszervezési és Informatikai Intézet
Felelős kiadó: Páris György igazgató
Példányszám: 5000 Formátum: A/5
Terjedelem: 6,- A/5 ív
Váci APÉSZ Sokszorosító Üzeme, Vác 828-84.